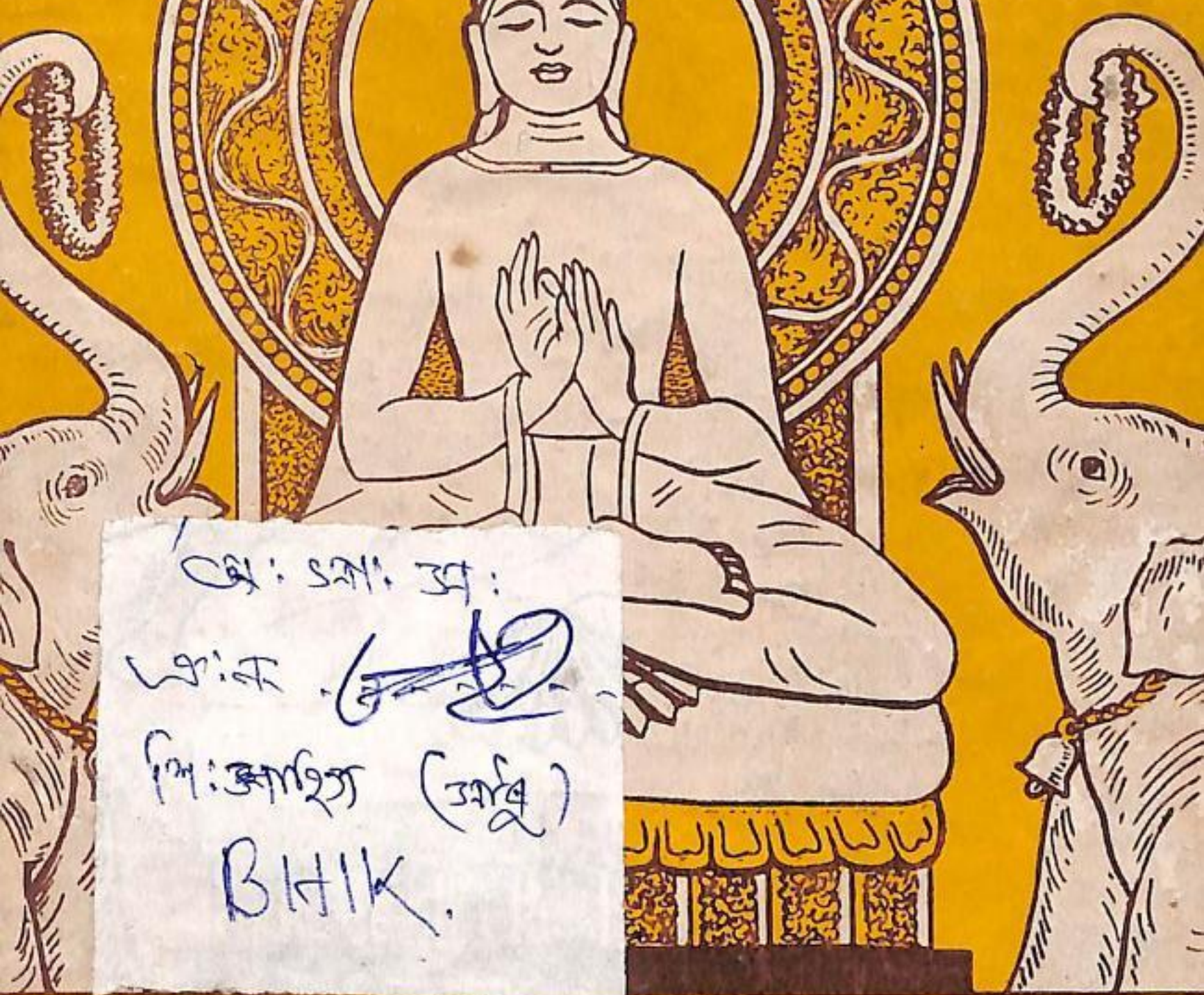

বুদ্ধজাতকৰ সাধু

৩২২

২

৩৬ (মি)

অঃ সঃ সঃ

লঃ কঃ

শিঃ জাহিয়া (সঃ)

BHUK.

অসম সাহিত্য সভা.

অসম সাহিত্য সভা

~~১২৪৫~~

১৬০

বুদ্ধজাতকৰ সাধু

শ্রীশাসনবংশ ভিক্ষু এম-এ,
আচার্য্য, ত্ৰিপিটক বিশাৰদ

১৯৭৭

অসম সাহিত্য সভা

BUDDHAJATAKAR SADHU : A collection of 'Jataka' tales written in Assamese by Shri Shasan-bansha Bhiksu, M.A., Acharya, Tripitaka, Visharad, Principal, Chala-jnanodey Pali Vidyalyaya, Chalapathar, Sibsagar, Assam, and published by Dr. Hemantakumar Sarma, General Secretary, Asam Sahitya Sabha, Chandrakanta Handiqui Bhavan, Jorhat-1, 1977. Price Rs 2'50

বুদ্ধজাতকৰ সাধু :

প্ৰকাশক :

ডক্টৰ হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

প্ৰধান সম্পাদক,

অসম সাহিত্য সভা

কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয় :

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট-১

গুৱাহাটী কাৰ্যালয় :

ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন,

গুৱাহাটী-১

মূল্য : ২'৫০ পইচা

মুদ্ৰক :

শ্ৰীকান্ত প্ৰেছ,

৭৫, বৈঠকখানা ৰোড,

কলিকতা-৯

১৯৭৭

জানুৱাৰী ১৯৭৭

নিবেদন

আজি কেইবছৰমানৰপৰা অসম সাহিত্য সভাই অসম আৰু ইয়াৰ দাঁতি-কাষৰীয়া অঞ্চলৰ বিভিন্ন জাতিৰ মাজত প্ৰচলিত সাধুবোৰ সংগ্ৰহ আৰু প্ৰকাশৰ কাৰণে যত্ন কৰি আহিছে। এনে প্ৰচেষ্টাৰ এটি ফল হ'ল 'অসমৰ জনজাতীয় সাধু' (১৯৬২)। এইবেলিও অসম সাহিত্য সভাৰ কাৰ্যপালিকাই (১৯৭৬-৭৭) অসম আৰু ইয়াৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া ৰাজ্যত বসবাস কৰি অহা বিভিন্ন জনগোষ্ঠী আৰু ধৰ্ম-সম্প্ৰদায়ৰ মাজত প্ৰচলিত সাধুবোৰ স্বকীয় গোষ্ঠী বা সম্প্ৰদায়ভুক্ত লোকবহাৰাই সংগ্ৰহ কৰাই আৰু সহজ-সৰল অদমীয়াত লিখাই এনানি পুথি প্ৰকাশৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰে। এই আঁচনিৰ লগত নিহিত হৈ আছে দুটা প্ৰধান উদ্দেশ্য : এটা হ'ল অসমৰ ভিতৰে-বাহিৰে থকা বিভিন্ন জনগোষ্ঠী আৰু ধৰ্ম-সম্প্ৰদায়ৰ পাঠকসমাজে যাতে এই সাধুবোৰ জানি লৈ পৰম্পৰক বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিব পাৰে। কিয়নো পৰম্পৰক জানিলেহে পৰম্পৰৰ ধৰ্ম, সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিক শ্ৰদ্ধা কৰিবলৈ সুবিধা ওলায়, আৰু ই জাতীয় সংহতিৰ পথপ্ৰদৰ্শকৰো কাম কৰে। আঁচনিৰ দ্বিতীয় উদ্দেশ্য হ'ল—আমাৰ ভাষাত শিশু-সাহিত্যৰ অভাৱ এতিয়াও বাককৈয়ে আছে। এনে আঁচনিভুক্ত পুথিয়ে সেই অভাৱ পূৰণত কিছু সহায় কৰিব বুলি আশা কৰা হৈছে।

এনে আঁচনিৰে অন্তৰ্ভুক্ত এই 'বুদ্ধ জাতকৰ সাধু'। 'জাতক' শব্দৰ প্ৰকৃত অৰ্থ—যি জন্ম গ্ৰহণ কৰিছে তেৱেঁই জাতক। কিন্তু ইয়াৰ আন এটি অৰ্থও আছে। সেয়ে হ'ল, ভগৱান বুদ্ধদেৱৰ পূৰ্ব-জন্মৰ কাহিনী বা আখ্যান। প্ৰচলিত বিশ্বাসমতে বুদ্ধদেৱে হেনো পূৰ্বে ৫৪৭ বাৰ জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিল। এইবোৰ জন্মত বুদ্ধদেৱৰ লগত জড়িত কাহিনীবোৰ লৈয়ে জাতকৰ সাধুবোৰ ৰচিত হৈছে। এই সাধুবোৰ খৃঃ পূঃ ৫ম বা ৬ষ্ঠ শতিকাৰপৰা আৰম্ভ কৰি খৃষ্টীয় ১ম বা ২য় শতিকাৰ ভিতৰত ৰচিত হৈছিল বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে। সাধুবোৰৰ ৰচক হিচাপে অশ্বঘোষৰ নাম পোৱা যায় যদিও প্ৰকৃততে বিভিন্ন সময়ত নানা জনে এই

সাধুবোৰ ৰচনা কৰিছিল বুলিহে ভাবিবৰ ধল আছে। সাধুবোৰ ৰচিত হোৱাৰ অন্তৰ্গত দিন পিছতেই বৌদ্ধধৰ্মীয় লোকৰ মাজত ইমান জনপ্ৰিয় হৈ উঠিছিল যে খৃঃ পূঃ দ্বিতীয় শতিকাৰপৰা খৃষ্টীয় অষ্টম শতিকামানৰ ভিতৰত অঙ্কিত অজস্ৰ বিখ্যাত চিত্ৰসমূহতো প্ৰধানকৈ জাতকৰ গল্পবোৰহে ৰূপায়িত হৈছে। পৰবৰ্তী কালত জাতকৰ গল্পসমূহ পৃথিবীৰ বিভিন্ন ভাষালৈ অনূদিত হয়। গল্পসমূহত মনোৰম আখ্যানৰ উপৰি নৈতিক উপদেশো সন্নিবিষ্ট হৈছে।

আমি জনাত এতিয়ালৈকে অসমীয়া ভাষাত দুখনহে জাতকৰ পুথি পোৱা গৈছে: এখন ডক্টৰ বিৰিক্কিকুমাৰ বৰুৱাৰ 'জাতক-মালা' আৰু আনখন অধ্যাপক শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ 'ল'ৰাৰ জাতক'। এই পুথি দুখনে জাতকৰ ৫৫০টা সাধুৰ আটাইবোৰ সামৰি ল'ব পৰা নাই। তদুপৰি বিভিন্ন লেখকৰ হাতত একোটা সাধুৰে বিভিন্ন ৰূপত প্ৰকাশ পায়। এনে স্থলত অসমীয়া ভাষাত যে জাতকৰ সাধুৰ অভাৱ এতিয়াও আছে, এই কথাটো লক্ষ্য কৰি অসম সাহিত্য সভাই এজন বৌদ্ধ-বিশেষজ্ঞৰদ্বাৰা এখন জাতকৰ পুথি লিখাবলৈ সিদ্ধান্ত লয়। আনন্দৰ কথা যে বৌদ্ধধৰ্মৰ এগৰাকী পণ্ডিত শ্ৰীশাসনবংশ ভিক্ষুদেৱে অসম সাহিত্য সভাৰ অনুবোধ-ক্ৰমে এই গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট গল্পসমূহ যুগুত কৰি দিছে। সেইবাবে তেখেতৰ শলাগ লৈছোঁ। তদুপৰি অসম সাহিত্য সভাৰ অনুবোধক্ৰমে অধ্যাপক শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাদেৱে তেখেতৰ কৰ্মব্যস্ততাৰ মাজতো এই পুথিখনৰ পাণ্ডুলিপি পুনৰীক্ষণ কৰি আৱশ্যকমতে, সজাইপৰাই দিছে; সেইবাবে তেখেতলৈকো কৃতজ্ঞতাৰ শব্দই আগবঢ়ালোঁ।

শেষত পুথিখনে পঢ়ুৱৈ সমাজৰপৰা সমাদৰ পালে কৃতাত্ম মানিম।

২৬ জানুৱাৰী, ১৯৭৭

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট-১

হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

প্ৰধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

৩৩ (মা)

গ্ৰন্থকাৰৰ কথা

শিশু-সাহিত্য সাহিত্যৰ এক অপৰিহাৰ্য অঙ্গ। আজিৰ শিশুৱে কাইলৈ দেশৰ দায়িত্ব ল'ব লাগিব। গতিকে শিশু-সাহিত্যত গঠনমূলক, আদৰ্শমূলক বিষয়-বস্তুক স্থান দিয়াটো আমাৰ কৰ্তব্য, যাতে সেই সাহিত্য পঢ়ি শিশুবিলাক ভৱিষ্যতে স্নানাগৰিক হ'ব পাৰে। মই ৫৫০টা জাতকৰ ৩৩৮ টা জাতক অনুবাদ কৰি অসম প্ৰকাশন-পৰিষদৰ সচিব মহোদয়ৰ হাতত গতাই দিছোঁ। শিশুৰ কাৰণে যুগুতোৱা এইখন পুথিত অলৌকিক বিষয় এবাই চলাব চেষ্টা কৰা হৈছে।

স্বৰূপাৰ্থও 'জাতক' গল্প বা সাধুকথা নহয়। জাতকৰ বিশেষত্বত বৰ্তমান বস্তু, অতীত বস্তু আৰু সমাধান থাকে। সাধুকথা হ'ল 'সাউদৰ কথা'। জাতক বুদ্ধৰ কথা। গল্প জন-সাধাৰণৰ কথা।

'বুদ্ধজাতকৰ সাধু'ত তেওঁটা জাতক-কাহিনী আৰু আন বৌদ্ধ সাহিত্যৰ পৰা দুটা কাহিনী দিয়া হৈছে। এই পুথিখনে যদি শিশুৰ মন জয় কৰিব পাৰে আৰু শিশুৰ চৰিত্ৰ গঠনত সহায়ক হয়, তেন্তে মোৰ চেষ্টা সফল হোৱা বুলি ভাবিম।

শেষত এই পুথিখনৰ বৰ্ণাশুদ্ধিৰ ওপৰি শুচাই ভাষাৰ নতুন সাজ পিন্ধাই উলিয়াই দিয়া বাবে সন্মাহিত্যিক অধ্যাপক শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাদেৱলৈ আন্তৰিক শলাগ জনালোঁ। লগতে পুথিখনি অসম সাহিত্য সভাই প্ৰকাশৰ ভাৰ লৈ সমাজৰ মাজলৈ আদৰি অনা বাবে অসম সাহিত্য সভাৰ সম্পাদক ডঃ শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হৈ ৰলোঁ। ইতি—

২ ছেপ্তেম্বৰ, ১৯৭৬

বুদ্ধানন্দ ২৫২০

বিনীত

শ্ৰীশাসনবংশ ভিক্ষু

(11)

ସଂସ୍କୃତ

কুবঙ্গমুগ জাতক	...	...	১
মহিলামুখ জাতক	...	...	৭
ভেবীবাদক জাতক	...	...	১০
গিবিদত্ত জাতক	...	...	১৩
নন্দিবিলাস জাতক	...	...	১৭
বকণ জাতক	...	...	২১
কুট বণিক জাতক	...	...	২৪
সুজাত জাতক	...	...	২৭
আবাম-হুম-জাতক	...	...	২৯
কপোতব জাতক	...	...	৩২
ভস্তা জাতক	...	...	৩৪
তিত্তি জাতক	...	...	৩৮
শিগালক জাতক	...	...	৪০
দীর্ঘায়ুকুমার	...	...	৪৪
অঙ্গুলিমাল	...	...	৪৯
পৰিশিষ্ট	...	...	৫৫

বুদ্ধজাতকৰ সাধু

কুবঙ্গমৃগ জাতক

: প্ৰকৃত বন্ধু :

পুৰণি কালত বাৰাণসী ৰাজ্যত ব্ৰহ্মদত্ত ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল।
তেওঁৰ ৰাজত্ব কালত বোধিসত্ত্বই স্মৃগবী পল্ল হৈ জন্ম লৈছিল।

সেই দেশৰ হিমালয় পৰ্বতৰ নামনিত এটা সৰোবৰ আছিল।
সেই সৰোবৰৰ পানীত এজনী কাছ, পাৰৰ হাবিত এটা কুবঙ্গ নামৰ
পল্ল আৰু এজোপা শিমলুগছত এটা হুহু আছিল। তিনিও সঠা-
মিতিৰ—নলে-গলে লগা বন্ধু আছিল। তাত সিহঁতৰ দিনবোৰ
বৰ আনন্দত পাৰ হৈ গৈ আছিল।

এদিন এটা ব্যাধে সৰোবৰৰ পানী খোৱা ঘাটত কুবঙ্গৰ খোজ দেখি
বৰটিৰ জাল পাতি ৰাখিছিল। ভাগ্যৰ কি লীলা! এদিন
নিশা পানী খাবলৈ যাওঁতে ব্যাধে পাতি খোৱা জালত কুবঙ্গ
বান্ধ খালে। যিমানে মুকলি হবলৈ চেষ্টা কৰিলে, সিমানে সি
বেছিকৈহে বান্ধ খাই পৰিল। শেষত উপায় নেপাই সি চিঞৰিবলৈ
ধৰিলে।

কুবঙ্গৰ চিঞৰ শুনি প্ৰথমে হুহুটোৱে গৈ দেখে যে কুবঙ্গ
জালত বান্ধ খাই আছে। সি ততালিকে গৈ কথাটো কাছক কলে।
কাছই আহি ধুমধামকৈ তাৰ চোকা দাঁতেৰে বৰটি কুটিবলৈ
ধৰিলে। ইফালে হুহুৱে চিন্তা কৰি এটা বুদ্ধি পাঙিলে। কাছক
বৰটিবোৰ ছিঙিবলৈ লগাই দি সি নিজে ব্যাধ থকা গাঁওলৈ উৰা
মাৰি গ'ল। গৈ গৈ হুহুৱে ব্যাধৰ ঘৰৰ কাষতে থকা এজোপা গছত
পৰিলগৈ। হুহুৰ মনত মাত্ৰ এটাই চিন্তা—কেনেকৈ ব্যাধক বাধা
দিব পৰা যায়। আজি সিহঁতৰ বন্ধু জালত পৰিছে। তাক সৰুৱাৰ
নোৱাৰিলে বৰ বিপদ হব। এনেদৰে বন্ধুৰ শোকত জৰ্জৰিত হৈ

চিন্তা কৰি থাকোঁতেই সি ব্যাধৰ ঘৰৰ ভিতৰত মানুহৰ মাত শুনিলে।
তেতিয়া বাতি পুৰাওঁ পুৰাওঁ হৈছে।

অলপ সময়ৰ পিছত ব্যাধে হাতত যাঠী এডাল লৈ ঘৰৰ
আগদুৱাৰেদি বাহিৰলৈ ওলাবলৈ ধৰিলে। সেই সময়ৰ লুহুৱে ব্যাধৰ
নাকত পাখিৰে কোবালে। ব্যাধে ভাবিলে যে এই কালপখীজনীয়ে
তাৰ যাত্ৰা ভঙ্গ কৰিলে। মনে মনে সি অলপ ভয়ো খালে। এইদৰে
ভাবি সি ঘৰলৈ উভতি আহিল। ইফালে সি চিকাৰ পোৱাৰ আশাত
মৰসাহ কৰি পুনৰ যাবলৈ সাজু হ'ল। এইবাৰ সি পাছদুৱাৰেদি
লাহে লাহে খোজ লৈছেহে মাথোন, সেই সময়তে আকৌ লুহুৱে
ব্যাধৰ নাকত কোব মাৰি উৰি গ'ল। পুনৰ যাত্ৰা ভঙ্গ হ'ল বুলি ভাবি
ব্যাধ উভতি আহি শুই থাকিল।

এই ছেগতে লুহুৱে খুব কোবেৰে উৰি আহি কাছক বাতৰি দিলে
বোলে বাতি পুৰাওঁ পুৰাওঁ হৈছে। সেই কাৰণে খবধৰ নকৰিলে
বিপদ হব।

আক অলপ সময়ৰ পিছত বাতি পুৰাল। লুহুৱে এইবাৰ পুনৰ
ব্যাধৰ ঘৰ পালেগৈ আক তাক পাখিৰে কোবাবলৈ ধৰিলে। ব্যাধে
এইবাৰ কিন্তু একো বাধা নেমানি আগুৱাই যাবলৈ ধৰিলে।
তাকে দেখি লুহুৱে কাছক বাতৰি দি কলেগৈ বোলে ব্যাধ আহিব
ধৰিলে। তাই যিমান সোনকালে পাৰে সিমান সোনকালে কাম শেষ
কৰিব লাগে। তেতিয়া মাথোন এডাল বৰটি ছিঙিবলৈহে বাকী
আছিল।

কাছ ইতিমধ্যে বৰ ভাগৰি পৰিছিল তথাপি বন্ধুক বন্ধা
কৰিবৰ কাৰণে তাই মৰণৰ শৰণ দি নিজ কামত লাগি আছিল।
এনেতে ব্যাধ আহি তাত উপস্থিত হলেই। কুব্জই ব্যাধৰ মূৰ্তি দেখি
ভাবিলে, কথা বিষম! ভয়ত সি যিমান পাৰে বল দি বৰটি ছিঙি হাবিত
সোমাললৈ।

বেছেৰী কাছজনী হলে তাতেই পৰি থাকিল। ব্যাধে

পছটো হেৰুৱাই ছুখে-বেজাৰে জালখন চপাওঁতে ওচৰত কাছজনী
পৰি থকা দেখা পালে। কাছজনী তাত মৰাৰ দৰে পৰি আছিল।
তেতিয়া ব্যাধে বঙতে কাছজনীক সি লগত লৈ যোৱা মোনাটো-
খনত ভৰাই ললে আক যাবলৈ সাজু হ'ল।

ঠিক সেই সময়তে কুব্জই কাছজনীক কি দশা হৈছে, চাবলৈ উলটি
আছিল। কথা বিষম দেখি সি মনতে এটা বুদ্ধি পাঙিলে। ব্যাধক
লোভ লগাবৰ বাবে সি তাৰ আগত লেঙেৰা হৈ গা দেখা দিলেহি।
লুভীয়া ব্যাধজনে ততালিকে লেঙেৰা পছটোৰ পাছ ললে।

এনেদৰে ব্যাধে পছটো ধৰাৰ আশাত তাক পাছে পাছে খেদি
যাবলৈ ধৰিলে। কুব্জই ভাগৰি পৰাৰ ভাও জুৰি ঠিক ব্যাধে ধৰোঁ ধৰোঁ
হওঁতে আকৌ আগবাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে। তথাপিও কিন্তু ব্যাধে তাৰ
আশা এৰা নাছিল। অলপ সময়ৰ পিছত ব্যাধক সি নি একেবাৰে
ডাঠ হাবি পোৱালেগৈ।

এবাৰ এজোপা ডাঙৰ গছৰ আঁৰ লৈ পাছফালে ঘূৰি আহি কাছ-
জনীক সুমাই খোৱা মোনাখন সি তাৰ শিঙেৰে ফালি পেলালে আক
কাছজনীক বন্ধা কৰিলে। কুব্জই তেতিয়া তাইক ফুচফুচাই
কলে—“ভনীটী, খবধৰ কৰা। তুমি ততক্ষণাৎ পানীত পৰাগৈ।”

লগে লগে লুহুৱেও বাতৰি দিলে যে ব্যাধ ঘূৰি আহি আছে।

পিছে যেতিয়া ব্যাধ পালেহি তেতিয়া কাছ পানীত, লুহু গছৰ
পাতৰ আঁৰত আক কুব্জ হাবিত সোমাইছিলগৈ।

ব্যাধে মোনাখন ফাটি পৰি থকা দেখি ছুখে-বেজাৰে নিজৰ
কপালকে দোষ দি ঘৰলৈ উভতি গ'ল। সি কাছজনীক হাততে
পাই বাটতে হেৰুৱালে। এনেদৰে পছ, কাছ আক লুহুৱে ইজনে সিজনে
সহায় কৰি বহু দিন সুখে-শান্তিৰে বাস কৰিবলৈ ধৰিলে।

এই কাৰণেই জ্ঞানীজনে কয় :

“নৰিয়াত, আকলিত, বিপদত, শত্ৰুৰ আক্ৰমণত, বজাঘৰত আক
মৰিশালিত যি বন্ধু লগত থাকে, সেইজনহে প্ৰকৃত বন্ধু।”

একপৰ্ণ জাতক

: এপতীয়া নিম্ন :

পুৰণি কালত ব্ৰহ্মদত্ত নামেৰে এজন প্ৰবলপ্ৰতাপী ৰজা আছিল। তেওঁ বাৰাণসী ৰাজ্যত ৰাজত্ব কৰিছিল। সেই সময়ত বোধিসত্ত্বই এজন বামুণৰ ঘৰৰ জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল। বোধিসত্ত্ব লহপহকৈ ডাঙৰদীঘল হৈ বাঢ়ি আহিল। বয়স হৈ অহাত দেউতাকে তেওঁক তক্ষশিলা নামৰ ঠাইত এজন গুৰুৰ ঘৰত ৰাখিলেগৈ। অলপ দিনৰ ভিতৰত বোধিসত্ত্ব সকলো বিদ্যাত পাৰ্গত হৈ উঠিল।

এদিন গুৰুগৃহৰ পৰা বিদায় লৈ তেওঁ ঘৰ পালেহি। ঘৰ পোৱাৰ অলপ দিনৰ পিছতেই বোধিসত্ত্বৰ বুঢ়া মাক-বাপেকৰ মৃত্যু হ'ল। তেওঁ পিতৃ-মাতৃৰ বিয়োগত ঘাটমাউৰা হৈ অসহায় অনুভৱ কৰিলে। অলপ দিন অনাইবনাই ঘূৰি ফুৰি তেওঁ এদিন তপস্যা কৰাৰ ইচ্ছাৰে হিমালয় পৰ্বতলৈ গুচি গ'ল।

বহু দিন হিমালয়ত থাকি এবাৰ তেওঁ লোণ আৰু টেঙা বিচাৰি ভৈয়ামলৈ আহিল। তেওঁ আহি এদিন বাৰাণসী পালে। বাৰাণসী নগৰত ঘূৰি ফুৰোঁতে তেওঁৰ ওপৰত ৰজাৰ চকু পৰিল। ৰজাই মানুহ পঠাই বোধিসত্ত্বক মতাই নিলে। ৰজাই যথাযোগ্য আলপৈচান ধৰি বোধিসত্ত্বৰ বিষয়ে জানিবলৈ বিচাৰিলে। তেওঁৰ মাৰ্জিত কথা-বতৰা, চলনফুৰণ আদিত ৰজা অতিশয় মোহিত হ'ল। তেওঁক পিছদিনাৰ পৰা নিতৌ এবাৰ ৰাজকাৰেঙলৈ নিমন্ত্ৰণ জনালে। তত্পৰি সন্তাসী বোধিসত্ত্বক ৰাজউদ্যানতে থকামেলাৰ সুবিধা কৰি দিয়া হ'ল। নগৰন থকা কেইদিন তেওঁৰ আশ্ৰয়তে থাকিবলৈ ৰজাই বোধিসত্ত্বক অনুৰোধ কৰিলে।

ৰজাৰ এটি অতি দুষ্ট ল'ৰা আছিল। ৰাজকোঁৱৰ এনে খঙাল, উগ্ৰ, নিষ্ঠুৰ আৰু অসং স্বভাৱৰ আছিল যে তেওঁৰ অত্যাচাৰত

সমগ্ৰ দেশৰ মানুহে ত্ৰাহি মধুসূদন সুঁৱৰিছিল। ৰাজকোঁৱৰক সৎ আৰু উপযুক্ত কৰি তুলিবলৈ নগৰৰ সকলো পণ্ডিত, পুৰোহিত, পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সকলোকেই ৰজাই নিয়োগ কৰিলে। পাছে কোনেও ৰাজকোঁৱৰক স্বভাৱ ভাল কৰি দিব নোৱাৰিলে। ৰাজকোঁৱৰ দিনে দিনে বেছি অসং আৰু অত্যাচাৰী হবলৈ ধৰিলে।

এদিন কথাপ্ৰসঙ্গত ৰজাই দুষ্ট ৰাজকোঁৱৰৰ কথা বৰ দুখেৰে বোধিসত্ত্বক জনালে। ৰাজকোঁৱৰৰ শিক্ষা দিয়াৰ দায়িত্ব লবলৈকো ৰজাই পণ্ডিত বোধিসত্ত্বক অনুৰোধ জনালে। পিছদিনাৰ পৰা কোঁৱৰক ৰাজউদ্যানলৈ পঠাই দিবলৈ কৈ বোধিসত্ত্বই সেই দিনা ৰজাৰ পৰা বিদায় ললে।

বহু কৌশলেৰে বোধিসত্ত্বই ৰাজকোঁৱৰক শিক্ষা দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। তেওঁ এদিন কোঁৱৰক লগত লৈ উদ্যানত ফুৰি ফুৰিছিল। ঘূৰি ফুৰোঁতে সন্তাসী বোধিসত্ত্বই এটা সৰু নিমপুলি দেখা পালে। পুলিটো দুপতীয়া হৈছিল মাথোন। পুলিটো দেখুৱাই ৰাজকোঁৱৰক তেওঁ তাৰে এখিলা পাত ছিঙি আনি খাই চাবলৈ কলে। ৰাজকোঁৱৰে ততক্ষণে নিমপুলিটোৰ পাত এখিলা ছিঙি আনি মুখত ভালে। কিন্তু পিছ মুহূৰ্ততে তেওঁ অক্ অক্ কৰি মুখৰপৰা পাতখিলা উলিয়াই পেলালে। তেওঁ নিমপুলিটো উভালি ভাঙিছিঙি ভৰিৰে গচকি মোহাৰি পেলালে।

জ্ঞানী বোধিসত্ত্বই সকলো চাই আছিল। লাহেকৈ ৰাজকোঁৱৰৰ গাত ধৰি তেওঁ মৰমেৰে সুধিলে—“সোণটি, তুমি পুলিটো কিয় এইদৰে উভালি পেলাই দিলা?”

ৰাজকোঁৱৰে উত্তৰ দিলে—“ই বৰ অকটা তিতা। পুলি অৱস্থাতেই যদি ইমান তিতা হয়, ডাঙৰ হলে যে আৰু কিমান তিতা হব। বেয়া বস্তুক সকতে ধ্বংস কৰি পেলোৱাই ভাল, নহলে ই ডাঙৰ হলে বহুত মানুহক তিতা দিব।”

বোধিসত্ত্বই তেতিয়া ৰাজকোঁৱৰক ক'লে—“চোৱা সোণ, যি তিতা

সি সকলো সময়ৰ বাবেই তিতা। তাক তুমি যিদৰে বেয়া পাইছা, আনেও সেইদৰে বেয়া পায়। ভাবি চোৱা, তুমিও দেশৰ মানুহৰ কাৰণে এটা তিতা নিমপুলি হৈ পৰিছা। তোমাৰ নিষ্ঠুৰ ব্যৱহাৰ, অসৎ আৰু দুষ্ট স্বভাৱ দেশৰ বাবে, তোমাৰ আই-বোপাইৰ বাবে, নিম পাতৰ তিতাৰ দৰেই তিতা হৈ পৰিছে। তোমাৰ তিতা স্বভাৱ, হুটা ব্যৱহাৰ আদি সকলোৱে বেয়া পায়। তুমি আজি নিমপুলিটো তিতা হোৱাৰ কাৰণে তাক যেনেকৈ সৰুতেই উভালি পেলোৱা উচিত বুলি ভাবিলা, তেনেকৈ তোমাকো বেয়া স্বভাৱৰ কাৰণে কোনোবাই ধ্বংস কৰি পেলাব পাৰে। সেই কাৰণে তুমি আনে বেয়া পোৱা অসৎ কামবোৰ নকৰিবা। তুমি ভাল হোৱা সোণটি।”

বোধিসত্ত্বৰ কথাবোৰ বাজকোঁৱৰে খুব মনোযোগেৰে শুনিলে। সেই দিনাৰ পৰা তেওঁ বেয়া কামবোৰৰপৰা আঁতৰি থাকিল আৰু অসৎ স্বভাৱ ত্যাগ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। লাহে লাহে বাজকোঁৱৰ সকলোৰে প্ৰিয়পাত্ৰ হৈ উঠিল।

মহিলামুখ জাতক

: সঙ্গদোষ :

পুৰণি কালৰ কথা। বোধিসত্ত্ব তেতিয়া বজা ব্ৰহ্মদত্তৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী হৈ আছিল। বজাৰ এটা বৰ মৰমৰ হাতী আছিল। হাতীটোৰ নাম মহিলামুখ। সি বৰ প্ৰভুভক্ত আছিল। মহিলামুখ যি যুদ্ধলৈকে যায়, সেই যুদ্ধতে বজাৰ জয় হৈছিল। সেয়ে দেশৰ বাহিৰে-ভিতৰে মহিলামুখৰ কথা সকলো মানুহৰ মুখে মুখে হৈছিল। মহিলামুখ যেন বাৰাণসীৰ লক্ষ্মী। তাৰ কাৰণেই যেন দেশৰ জয়জয় ময়ময় অৱস্থা। সি নহলে যেন দেশত দুৰ্ভিক্ষ হব, অশান্তিৰ সৃষ্টি হব, সোণৰ বাৰাণসী ছাৰখাৰ হৈ যাব, এনে কিছুমান বিশ্বাসে মানুহৰ মনত ঠাই পাইছিল।

কিন্তু সেই শান্তিশিষ্ট মহিলামুখ এদিন হঠাৎ বলিয়া হৈ পৰিল। যি মহিলামুখক মাউত নোহোৱাকৈয়ে কাম কৰাব পৰা হৈছিল, যাক আনকি কামটো গতাই দিলেই অকলেই সি সূচাৰূপে সেই কাম সমাধা কৰি দিছিল, সেই মহিলামুখক এতিয়া মেলি দিলেই সি আনৰ ঘৰ ভাঙে, পথাৰৰ শস্য নষ্ট কৰে, বাটৰ বাটকুৱাৰ ফালে চোচা লয়। সি কাৰো হকাৰধা নমনা হ'ল। এসময়ৰ লক্ষ্মী মহিলামুখ দেশৰ মানুহৰ কাৰণে আতঙ্কৰ কাৰণ হৈ পৰিল। এয়া ঘেন বাৰাণসীৰ কাৰণে অমঙ্গলৰ চিন। প্ৰতি মানুহৰ মুখত একেই কথা। বাৰাণসীৰ ভাগ্যলক্ষ্মীয়ে উৰা মাৰিছে।

মহিলামুখৰ এই আকস্মিক পৰিবৰ্তনে বজাকো চিন্তিত কৰি তুলিলে। বজাই দেশৰ হস্তীবৈদ্যসকলক মতাই আনি মহিলামুখক চোৱাচিতা কৰালে। কিন্তু কোনো বেজে হাতীটোৰ কিবা ৰোগ নাইবা এনে পৰিবৰ্তনৰ কাৰণ ঠাৱৰাব নোৱাৰিলে। বজা আৰু বেছি চিন্তিত হৈ পৰিল। অৱশেষত তেওঁ ভাবিচিন্তি মহিলামুখৰ দায়িত্ব বিচক্ষণ প্ৰধানমন্ত্ৰী বোধিসত্ত্বৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰিলে।

বোধিসত্ত্বই হাতীটোৰ গতিবিধি ভালদৰে লক্ষ্য কৰিলে। মহিলামুখক ক'ত কেনেকৈ খোৱামেলা হয়, তেওঁ সেই সকলো কথাৰ বুজ ললে। এই সকলো কথা চাইমেলি তেওঁ এটা সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ল।

এদিন বজাৰ ওচৰলৈ গৈ বোধিসত্ত্বই তেওঁৰ সিদ্ধান্তৰ কথা জনাই কলে—“মহাৰাজ! মহিলামুখ আৰোগ্য হব, যদিহে এটা কাম কৰিব পৰা যায়।”

ৰজাই উৎফুল্লিত হৈ সুধিলে—“মন্ত্ৰী ডাঙৰীয়া, মহিলামুখক আৰোগ্য কৰিবলৈ সম্ভৱপৰ সকলো কামকে কৰিবলৈ মই সাজু আছোঁ। কওক কি কাম কৰিব লাগিব।”

বিজ্ঞ বোধিসত্ত্বই তেতিয়া তেওঁৰ কামটোৰ বৰ্ণনা দি কলে—“মহিলামুখক য'ত খোৱা হৈছে তাৰ চাৰিওফালে অন্ততঃ পোৱামাইল পৰ্য্যন্ত গধূলিৰ পৰা পুৱালৈকে চাকি-বন্তি জ্বলাব লাগিব। হাতীশালৰ চাৰিচুকত চাৰিজন পুৰোহিতৰ হতুৱাই ধৰ্মশাস্ত্ৰ পাঠ কৰাব লাগিব আৰু পষেক কাল হাতীটোক নৈতিক উপদেশ শুনাব লাগিব। এই কাম কমেও এশদিন কৰিব লাগিব।”

বোধিসত্ত্বৰ এই কথাত ৰজাই কোনো অৰ্থ বিচাৰি নেপালে তথাপি তেওঁ সেই কথামতে কাম কৰিবলৈ পাৰিষদবিলাকক আদেশ দিলে।

পোন্ধৰদিন পাৰ হৈ গ'ল। মহিলামুখ ক্ৰমাৎ ভাল হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। দীৰ্ঘদিন অনাবৃষ্টিৰ পিছত এয়া যেন বাৰাণসীলৈ এজাক বৰষুণহে নামি আহিছে। দেশবাসীয়ে স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালে। হাতীটোক ভাল কৰিবলৈ কিয় এইদৰে কাম কৰিব লগা হৈছিল ৰজাই একো বুজি নেপালে।

ৰজাই এদিন প্ৰধানমন্ত্ৰী বোধিসত্ত্বক মতাই নি মহিলামুখক ভাল কৰি তোলাৰ কাৰণে প্ৰশংসা কৰিলে। তেওঁ সুধিলে—“মন্ত্ৰী ডাঙৰীয়া, মহিলামুখক আৰোগ্য কৰাৰ বাবে উপযুক্ত পুৰস্কাৰৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। পিছে তাৰ কোনো ঔষধপাতি ব্যৱহাৰ কৰাৰ পৰিবৰ্ত্তে কিয় এনেকুৱা ব্যৱস্থা কৰা হ'ল সেই কথা হলে মই বুজি নেপালোঁ।”

জ্ঞানী বোধিসত্ত্বই তেতিয়া সকলো কথা ৰজাক ভালদৰে বুজাই দি কলে—“মহাৰাজ! হাতীশালৰ কাষত এটা ডকাইতৰ দলে সদায় ৰাতি ৰাতি আহি নানা ৰকমৰ চুৰি-ডকাইতি, লুটপাট, নৰহত্যা আদি জঘন্য কামৰ আঁচনিবোৰৰ কথা আলোচনা কৰে। তদুপৰি সিহঁতে চুৰ কৰি অনা ধনবিত্ত আদি তাতেই ভাগ কৰেহি। এই সকলো কথা-বতৰা মহিলামুখৰ কাণত পৰে। এইদৰে বেয়া আলোচনা শুনি শুনি তাৰ মনটো বেয়া হৈ পৰিছিল। সেই কাৰণেই তাক মেলি দিলেই সি আনৰ শাস্ত নষ্ট কৰিছিল, মানুহৰ ঘৰ-দুৱাৰ ভাঙিছিল, মানুহক মাৰিব বিচাৰিছিল। সন্দোষৰ কাৰণেই সি এনে বেয়া হৈ পৰিছিল। এতিয়া চাৰিওফালে তাক ৰখা অঞ্চলত চাকিবন্তি জ্বলোৱা হোৱাৰ কাৰণে সি কোনো মানুহৰ বেয়া মাত-কথা শুনিবলৈ নোপোৱা হ'ল। তদুপৰি চাৰিওফালৰ পৰা একেৰাহে ধৰ্মপুথি-পাঠ আৰু নৈতিক উপদেশ শুনাই থকাৰ কাৰণে আগৰ বেয়া মাত-কথা আৰু বেয়া কামবোৰ পাহৰি মহিলামুখ পুনৰ ভাল হৈ পৰিল। ভাল সঙ্গৰ লগত ৰাখিলে মহিলামুখ সদায় ভাল হৈ থাকিব মহাৰাজ!”

বোধিসত্ত্বৰ কথাবোৰ শুনি ৰজাই তেওঁৰ বুদ্ধিক বৰ প্ৰশংসা কৰিলে।

ভেৰীবাদক জাতক

: অবাধ্য পুত্ৰ :

পুৰণি কালত বাৰাণসীত ব্ৰহ্মদত্ত বজাই বাজত কৰাৰ সময়ত বোধিসত্বই এক তুলীয়া বংশত জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁ ডাঙৰ হৈ অহাৰ লগে লগে ঢোল বজোৱাত বৰ পাৰ্কেত হৈ পৰিছিল। সংসাৰৰ নিয়ম অনুসৰি তেওঁ এদিন বিয়া কৰালে। এবছৰৰ পিছত তেওঁলোকৰ এটি পুত্ৰ-সন্তান জন্ম হ'ল। এইদৰে তেওঁলোকৰ সুখৰ দিনবোৰ এদিন এদিনকৈ আগুৱাই যাবলৈ ধৰিলে। তেওঁলোকৰ ল'ৰাটি যিমানৈ ডাঙৰ হৈ আহিল, সিমানৈ সি অবাধ্য হবলৈ ধৰিলে। সি মাক-বাপেকৰ কথা একেবাৰে নুশুনা হ'ল আৰু দিনে দিনে তেওঁলোকৰ মনত অশান্তি দিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু বাপ চাই বেটা। বাপেকৰ দৰে লৰাটোও ঢোল বজোৱাত পাৰ্কেত হৈ উঠিছিল। অঞ্চলটোত তুলীয়া বাপেক-পুতেকৰ নাম ফুটিফাটি গ'ল। বাপেক হ'ল বৰতুলীয়া, পুতেক সৰুতুলীয়া।

এদিন শুনিবলৈ পোৱা গ'ল যে নগৰত কেবাদিনীয়াকৈ এখন ডাঙৰ মেলা পতা হৈছে। তুলীয়া বোধিসত্বই ভাবিলে যদি সেই মেলাত ঢোল বজাবগৈ পাবে তেন্তে তেওঁ বহু ধন লাভ কৰিব পাৰিব। এই উদ্দেশ্যে তেওঁ পুতেকক লগত লৈ নগৰলৈ বুলি যাবলৈ সাজু হ'ল। ভাল দিন-বাৰ চাই তেওঁলোক এদিন নগৰলৈ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে।

নগৰ পাই তেওঁলোকে দেখা পালে যে মেলাত ভালেমান মানুহৰ সমাগম হৈছে। নগৰৰ আলি-পদূলিত মানুহৰ পৰা বিৰ-দি বাট নোপোৱা অৱস্থা। কোনেও কাৰো মাত নুশুনা হৈছে। তেওঁলোকে আগপিছ চাই লৈ এডোখৰ ঠাই ঠিক কৰি তাত ঢোল বজাই বজাই গীত গাবলৈ ধৰিলে। তেওঁলোকৰ ঢোলৰ চেও আৰু গীত শুনি দৰ্শক ভৰি পৰিল। তেওঁলোকে মাটিত পাৰি থোৱা কাপোৰখনত যিয়ে যি পাৰে

ছুই-চাৰি পইচা দি যাবলৈ ধৰিলে। এইদৰে তেওঁলোকে মেলাৰ গোটেই কেইদিন অতি কষ্টেৰে ঢোল বজাই বজাই বহু টকা লাভ কৰি আনন্দ মনেৰে ঘৰলৈ বুলি আহিবলৈ ধৰিলে।

অবাধ্য পুতেকক এইবাৰ পায় কোনে? সি ইমানবোৰ টকা পোৱাৰ আনন্দত এতিয়া ঢোলটো কান্ধব পৰা ননমোৱাই হ'ল। সি গোটেই বাটটোত ঢোল বজাই বজাই আহিবলৈ ধৰিলে। বাটত এখন ডাঙৰ হাবি পাৰ হব লাগে। তাত কেইজনমান ডকাইত থাকে। অকলশৰীয়াকৈ যদি সিহঁতে কোনো বাটৰাক লগ পায়, তেন্তে তাৰ পৰা টকা-পইচা লুটিপুটি লৈ হাবিত সোমাই পৰে। সেই কথা জানি বৰতুলীয়াই পুতেকক ক'লে—“বোপাই! এতিয়া ঢোল নবজাৰ। যদি অনবৰত ঢোলটো বজাই যোৱা, তেনেহলে ডকাইতহঁতে ভাবিব, ই নিশ্চয় অকলে আহিছে আৰু ভয়তে ঢোলটো বজাই বজাই আহিছে। সেই কাৰণে আমি এতিয়া মনে মনে হাবিখন পাৰ হব পাৰিলেই বন্ধা পৰিম। নহলে ছুৰুতুইতে আমাৰ সকলো ধনবিত লুটিপুটি লৈ যাব।”

পিছে অবাধ্য পুতেকে টকা পোৱাৰ আনন্দত বাপেকৰ কথালৈ অকণো কাণসাৰ নিদি ঢোলটো একেৰাহে বজাবলৈ ধৰিলে। এনেদৰে গৈ গৈ তেওঁলোক মাজহাবিত সোমাল। প্ৰথমে ডকাইতৰ দলটোৱে বহুত মানুহ আহিছে বুলি ভাবি পলাই যাবলৈ ঠিক কৰিছিল। কিন্তু যেতিয়া একেৰাহে বজোৱা এটা ঢোলৰ মাত শুনিলে তেতিয়া সিহঁতে অনুমান কৰিলে যে মানুহজন নিশ্চয় অকলে আহিছে। ডকাইতৰ দলে দূৰৰ পৰা চাই দেখে, এজন আদহীয়া মানুহৰ লগত এটা ন-দহবছৰীয়া চেমনীয়া ল'ৰা আহিব ধৰিছে। সিহঁতে ভয়তহে ঢোল বজাই বজাই আহিছে। ততালিকে মাজহাবিত ডকাইতৰ দলে বাপেক-পুতেক দুয়োকে আগচি ধৰিলে। বাপেক-পুতেকে প্ৰাণ যোৱাৰ ভয়ত হাতত থকা সকলো টকা-পইচা ডকাইতহঁতক দি দিলে। তাৰ বাহিৰে তেওঁলোকৰ সাৰিবৰ আন উপায় নাছিল। তেওঁলোকৰ ভাগ্য ভাল আছিল যে সেই দিনা সিমানতে প্ৰাণ বন্ধা পৰিল।

ঘৰ পাই দুখে-বেজাৰে ববুলীয়াই পুতেকক ক'লে—“তুমি মোৰ কথা নুশুনি একেবাহে ঢোল বজোৱাৰ বাবেহে আমাৰ এনে দশা হ'ল। ইমান কষ্ট কৰি পোৱা টকাবোৰ তোমাৰ অবাধ্যতাৰ কাৰণেই হেৰুৱাব লগীয়াত পৰিলোঁ।”

সুখৰ বিষয় সেই দিনাৰ পৰা ঢুলীয়াৰ অবাধ্য পুতেকে বাধ্য হবলৈ, ভাল হবলৈ, ডাঙৰজনৰ কথা শুনিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। সি লাহে লাহে এজন বাধ্য লৰা হৈ পৰিল।

জ্ঞানীজনে কয় : “বাটে-ঘাটে আবৰ্জনা অশুভবৰ্দ্ধক,
অবাধ্য জনো তেনে আত্মপৰঘাটক।
আবৰ্জনা ঠেলি দিলে গালৈ মাৰে জঁপ,
অবাধ্যৰ উপদেশো যেন মহাপাপ ॥

গিৰিদত্ত জাতক

: অনুকৰণ :

অতি পুৰণি কালত এজন বজাৰ ‘পাণ্ডু’ নামৰ এটা ঘোঁৰা আছিল। একমাত্ৰ পাণ্ডুৰ পিঠিতহে বজা উঠিছিল। সেই কাৰণে পাণ্ডুৰ প্ৰতি বজাঘৰীয়া আদৰসাদৰ আক যত্নৰ সীমা নাই। পাণ্ডুক চৰোৱামেলাৰ দায়িত্বভাৰ পৰিছিল গিৰিদত্ত নামেৰে এজন চহিছৰ ওপৰত। চহিছ গিৰিদত্ত আছিল সামান্যভাৱে লেঙেৰা। পাণ্ডুৰ লেকামত ধৰি লেঙেৰা গিৰিদত্তই পুৱা-গধূলি তাক ফুৰাবলৈ নিয়ে। পাণ্ডুৱে ভাবে, চহিছে তাক নিশ্চয় তাৰ দৰে খোজ কাঢ়িবলৈ শিকাইছে। সেই কাৰণে পাণ্ডুৱে গিৰিদত্তৰ লেঙেৰা স্বভাৱৰ অনুকৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। অভ্যাসৰ নব কৰ্ণপথে কৰে শৰ। পাণ্ডুৱে সচাকৈয়ে এদিন লেঙেৰা হৈ পৰিল।

পাণ্ডুৱে খোৱা হোৱাৰ কথা সময়মতে বজাক জনোৱা হ'ল। বজাৰ আদেশমতে পাণ্ডুৰ পুংখানুপুংখভাৱে পৰীক্ষা কৰা হ'ল। কিন্তু ৰোগ হলে ধৰা নপৰিল। বিভিন্নজনৰ পৰামৰ্শ অনুযায়ী নানা ধৰণৰ মাজলিক কাৰ্য্য আদিও কৰা হ'ল। পাণ্ডুৱে সেইদৰেই লেঙেৰা হৈ থাকিল। দিন বাগৰিবলৈ ধৰিলে। পাণ্ডুৰ চিকিৎসা চলি থাকিল।

সেই সময়ত বোধিসত্ত্ব সেই দেশৰ এজন অমাত্য আছিল। অমাত্য বোধিসত্ত্ব এজন বিচক্ষণ পণ্ডিতো আছিল। তেওঁৰ পাণ্ডিত্য আন অমাত্যসকলৰ ঈৰ্ষাৰ বস্তু হৈছিল। সকলো কামকে ভালদৰে ভাবিচিন্তি পৰিপাটিকৈ কৰাৰ বাবে তেওঁ বজাৰ অতি প্ৰিয়ভাজন হৈ পৰিছিল। সকলো অশ্ববৈজ্ঞানী পাণ্ডুক আৰোগ্য কৰিবলৈ অপাৰগ হোৱাত, বজাই বোধিসত্ত্বৰ পৰামৰ্শ বিচাৰিলে। বজাৰ পৰা তেওঁ অনুমতি লৈ পাণ্ডুৰ ওপৰত পৰ্য্যবেক্ষণ চলাবলৈ লাগিল। কেইদিন মান ঘোঁৰাটোৰ বিষয়ে বুজ লৈ তেওঁ পাণ্ডুৱে লেঙেৰা হোৱাৰ কাৰণ ঠাৱৰ কৰিলে। সেই অনুসৰি তেওঁ তাৰ যথাবিহিত ব্যৱস্থা ললে।

তেওঁ লেঙেৰা চহিছ গিৰিদত্তক গুচাই তাৰ ঠাইত আন এজন ভাল মানুহক পাণ্ডৱক ফুৰোৱামেলা কামত নিযুক্তি দিলে। প্ৰথম অৱস্থাত অৱশ্যে ফল নধৰিছিল কিন্তু লাহে লাহে পাণ্ডৱৰ কৃত্ৰিম লেঙেৰা ৰোগ ভাল হবলৈ ধৰিলে।

সঁচাকৈয়ে এদিন পাণ্ডৱ সম্পূৰ্ণ ভাল হ'ল। এই কথা জানিব পাৰি বোধিসত্ত্বক মতাই নি ৰজাই সুধিলে—“মন্ত্ৰী ডাঙৰীয়া, কোন বৈজ্ঞানিক হতুৱাই পাণ্ডৱক আৰোগ্য কৰা হ'ল? তেওঁক উপযুক্ত বঁটা-বাহন দিয়া হব আৰু তেওঁক ৰাজবৈজ্ঞানিক পদ দিয়া হব।”

বোধিসত্ত্বই তেতিয়া কলে—“মহাৰাজ! কোনো বৈজ্ঞানিক এই কাৰ্য্যত খটোৱা হোৱা নাছিল। দবাচলতে পাণ্ডৱৰ কোনো ৰোগো হোৱা নাছিল। অনুকৰণ কৰাৰ কাৰণে তাৰ অৱস্থা তেনেকুৱা হৈছিল।”

ৰজাই সুধিলে—“কি অনুকৰণৰ কথা কৈছে মন্ত্ৰী ডাঙৰীয়া?”

বোধিসত্ত্বই কথাটো বুজাই দি ক'লে—“পাণ্ডৱৰ চহিছ গিৰিদত্ত লেঙেৰা। সি যেতিয়া লেকামত ধৰি পাণ্ডৱক ফুৰাবলৈ নিয়ে, ঘোঁৰাটোৱে ভাবে যে তাৰ চহিছে তাক নিশ্চয় সেইদৰে খোজ কাঢ়িবলৈ শিকাইছে। সেই কাৰণে পাণ্ডৱে গিৰিদত্তক অনুসৰণ কৰিবলৈ গৈ কৃত্ৰিমভাৱে লেঙেৰা হৈ পৰিল। লেঙেৰা গিৰিদত্তক আঁতৰাই বৰ্তমানে এজন সুস্থ চহিছ নিয়োগ কৰা হ'ল। পাণ্ডৱে লাহে লাহে গিৰিদত্তক কথা পাহৰি গ'ল। গিৰিদত্তক দেখি লেঙেৰাই লেঙেৰাই খোজ কৰা অভ্যাসটো সি ক্ৰমান্বয়ে এৰি পেলোৱাত পাণ্ডৱ ভাল হৈ আহিল। বৰ্তমান সি সম্পূৰ্ণ আৰোগ্য হৈ উঠিছে।”

বোধিসত্ত্বৰ কথা শুনি ৰজাই তবধ মানিলে। তাৰ পিছত তেওঁ ক'লে—“অৰ্থাৎ লেঙেৰা চহিছ গিৰিদত্তক অনুকৰণ কৰাৰ কাৰণেই ঘোঁৰাটো নিজেও লেঙেৰা হৈ পৰিছিল নহয় নে?”

বোধিসত্ত্বই ক'লে—“হয় মহাৰাজ! সিংহৰ লগত থাকিলে আপুনিও গুজৰিবলৈ শিকিব।”

মৃতকভক্ত জাতক

: বিধিলিপি :

পুৰণি কালৰ কথা। বাৰাণসী ৰাজ্যত ৰজা ব্ৰহ্মদত্তই ৰাজত্ব কৰাৰ সময়ত তাত এজন বিখ্যাৎ ত্ৰিবেদী ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত আছিল। পণ্ডিত-জনৰ পিতৃশ্ৰাদ্ধৰ কাৰণে এটা ছাগলী বলি দিবলৈ স্থিৰ কৰা হৈছিল। সেই পণ্ডিতৰ ওচৰত বহুত শিষ্যই অধ্যয়ন কৰিছিল। তেওঁৰ আদেশমতে শিষ্যবিলাকে ছাগলীটোক নৈত গা-ধুৱাই গাত মাহ-হালধি ঘঁহি নৈৰ পাৰত ৰাখিলে।

সেই সময়ত ছাগলীটোৱে পূৰ্বজন্মৰ কথা স্মৰণ কৰি এবাৰ হাঁহিলে আৰু এবাৰ কান্দিলে। ছাগলীটোৰ এনে অদ্ভুত কাৰ্য্য দেখি শিষ্যবিলাকে আচৰিত মানিলে। তেওঁলোকে ছাগলীটোক সুধিলে—“তই এইদৰে এবাৰ কন্দা আৰু এবাৰ হাঁহাৰ অৰ্থ কি?”

ছাগলীটোৱে মানুহৰ দৰে মাত মাতি ক'লে—“মই এই বিষয়ে এতিয়া তোমালোকক নকওঁ। তোমালোকৰ গুৰুৰ সমুখত মোক এই প্ৰশ্ন সুবিধা, তেতিয়াহে মই কম।”

শিষ্যবিলাকে ছাগলীটোক ততক্ষণাৎ গুৰুৰ আগলৈ আনি গুৰুক সকলো কথা বিবৰি কলে। গুৰুৱেও আচৰিত হৈ ছাগলীটোক তাৰ অৰ্থ সোধাত সি ক'লে—“ময়ো আগৰ জন্মত আপোনাৰ দৰে এজন ব্ৰাহ্মণ আছিলোঁ। সেই জন্মত ময়ো আপোনাৰ দৰেই পিতৃশ্ৰাদ্ধত এটা ছাগলী বলি দিছিলোঁ। সেই পাপৰ ফলত চাৰিশ নিৰানব্বৈ জন্মত মোৰ মূৰ কটা গৈছে। এইবাৰ মোক বলি দিলেই পাঁচশ বাৰ পূৰ হব। সেই কাৰণে হাঁহিলোঁ। কিন্তু পিছত মুহূৰ্ততেই আপোনাৰ কথা চিন্তা কৰি কান্দিলোঁ কিয়নো আপুনিও মোৰ দৰেই পাপৰ ফল ভোগ কৰিব লাগিব।”

ছাগলীৰ কথা শুনি ব্ৰাহ্মণে বৰ ভয় খালে। তেতিয়া তাক অভয় দি তেওঁ ক'লে—“তুমি ভয় কৰিবৰ কোনো কাৰণ নাই। তোমাৰ যাতে কোনেও অনিষ্ট কৰিব নোৱাৰে মই তাৰ দিহা কৰিম।”

ছাগলীটোৱে আকৌ ব্ৰাহ্মণক ক'লে—“আপুনি মিছাতে কষ্ট কৰিব নেলাগে। মোক বন্ধা কৰিব পৰা ক্ষমতা কাৰো নাই। মোৰ মূৰ কটা যাবই। ই ধ্ৰুৱ সত্য।”

তথাপিহে ব্ৰাহ্মণে ছাগলীৰ কথা নুশুনি তাক সকলো প্ৰকাৰে বন্ধা কৰিবলৈ শিষ্যবিলাকক আদেশ দিলে। শিষ্যবিলাকেও ছাগলীটোৰ যাতে একো অনিষ্ট নহয় তালৈ চকু ৰাখি ভালদৰে তাক চোৱাচিত্তা কৰিবলৈ ধৰিলে।

এনেদৰে অলপ দিন পাৰ হ'ল। ভাগ্যৰ লিখন কোনেও খন্দাব নোৱাৰে বুলি এঘাৰ কথা আছে। ছাগলীটোৰ সম্পৰ্কতো সেয়েই হ'ল। এদিন মাজপথাৰৰ বেচেৰা ছাগলীটো চৰি আছিল। সেই সময়তে আকাশৰ পৰা বজ্ৰ পৰি তাৰ ডিঙি ছিঙি পেলালে। তাতেই সি পৰি থাকিল।

এই কথা শিষ্যবিলাকে শুকক জনালেগৈ। তেওঁ আহি দেখি আচৰিত মানিলে। তেওঁ শিষ্যবিলাকক উদ্দেশ্য কৰি কলে—“মৃত্যুক কোনেও বাধা দি ৰাখিব নোৱাৰে। যাৰ য'ত মৃত্যু হ'ব লগা আছে হবই। এইবোৰ সকলো পূৰ্বজন্মৰ কৰ্মফল।”

নন্দিবিলাস জাতক

ঃ মিঠা কথা :

সকলোৱে মিঠা কথা কব লাগে। মৌসনা কথাত শিলো ক্ষয় যায়। মিঠা মাতেৰে আনৰ মৰম কাঢ়ি লব পাৰি। যি কাম তুমি কটু কথাৰে কৰিব পৰা নাই, তাক তুমি মৌসনা মাতেৰে আদায় কৰিব পাৰা। তুমি সৰু-বৰ সকলোকে মৌসনা কথা কোৱা উচিত। আমি যেতিয়া নম্ৰ, ভদ্ৰ হবলৈ শিক্ষা কৰিছোঁ, তেতিয়া ভাল কথা কোৱাৰ পৰা কিয় বঞ্চিত হম? বিনম্ৰতা শিক্ষাৰ অলঙ্কাৰ। মিঠা কথা কবলৈ ধন-বিত খৰচ কৰিব নেলাগে। কাৰো ওচৰত সৰু হবও নেলাগে। বৰঞ্চ আনৰ পৰা তুমি আদৰ-যত্নহে পাবা। কিন্তু কটু কথাই অলেখ মানুহৰ অন্তৰ বিক্লে। কৰ্কশ কথা ইকাণ সিকাণ হৈ শেষত কণ্টাজনকহে সকলোৱে ঘিণায়। এতেকে তিতা-টেঙা মাত নমতাই ভাল। কথাতে কয়, ভাতৰ তিতা সহিব পাৰি, মাতৰ তিতা সহিব নোৱাৰি। মানুহ নেলাগে, আনকি পশু-পক্ষীকো তেনেকৈ ঠেহেৰা-গেজেৰা মাৰি কথা কব নেপায়।

পুৰণি কালৰ কথা। সেই সময়ত ব্ৰহ্মদত্ত ৰজাই বাৰাণসী ৰাজ্যত ৰাজত্ব কৰিছিল। তাৰ ওচৰৰ এখন গাঁৱত এজন বামুণে বাস কৰিছিল। তেওঁ ওচৰে-পাজৰে যজমান কৰি পেট প্ৰবৰ্তাই আছিল।

এদিন বামুণে শ্ৰাদ্ধত এজনী গাইগৰু দান পালে। কিছুদিনৰ পিছত গাইজনীৰ গৰ্ভত বোধিসত্ত্বই জন্ম ললে। বামুণৰ নিজৰ বুলিবলৈ কোনো নাছিল। সেই কাৰণে তেওঁ গাইজনীকে নিজৰ জীয়েকৰ দৰে মৰম কৰিছিল। বোধিসত্ত্বই জন্ম লোৱাত তেওঁ তাৰ নাম ৰাখিলে ‘নন্দিবিলাস’।

নন্দিবিলাস দেখিবলৈ যেনে সুন্দৰ আছিল, তেনেকৈ তাৰ হাতীৰ দৰে বল আছিল। সি ডাঙৰ হৈ অহাৰ লগে লগে জাকত জিলিকা হৈ পৰিছিল। তাৰ স্বভাৱ আছিল অতি শান্ত। সি কাৰো জেওৰা-জপনা নেভাঙে, কাৰো লগত যুঁজ-বাগৰ নকৰে, সকলোৰে লগত মিলিজুলি থাকে। গধূলি পৰত ঘৰলৈ আহি নিজৰ ঠাইত শুই থাকেহি। সেই কাৰণে বামুণৰ অতি আদৰৰ আৰু গৰখীয়া-বিলাকৰো সি অতি মৰমৰ আছিল। সি সদায় গৰুজাকৰ আগতহে যায়।

বামুণে গৰুটোক হালত নলগায় আৰু তাক আনকো হাল বাবলৈ নিদিয়। সি ঘাঁহ পাণ্ডুলি পাণ্ডুলি শুই থাকে। এদিন বামুণৰ ঘৰৰ আগেদি পাঁচশ মাল-বোজাই গৰুগাড়ী লৈ এজন বেপাৰী আহি তেওঁৰ ঘৰৰ ওচৰতে গৰুবোৰ গাড়ীৰপৰা খুলি দুপৰীয়া-সাজ তাতে খাবলৈ ঠিক কৰিলে। তাকে দেখি নন্দিবিলাসে বামুণৰ অলপ উপকাৰ কৰাৰ কথা চিন্তা কৰি কলে—“দেউ, আজিলৈকে মই আপোনাক কোনো এটা কাম কৰি দিব পৰা নাই, মাত্ৰ খাইছোঁ। বেপাৰীৰ মালবাহী পাঁচশ গাড়ী মই অকলে টানি নিব পাৰিম। এই কথা কৈ আপুনি বেপাৰীক মান্তি কৰাওকগৈ।”

নন্দিবিলাসৰ কথা শুনি বামুণ বেপাৰীৰ ওচৰলৈ গ’ল আৰু বাজী মাৰি কলে—“এইবিলাক মাল আনিবলৈ ইমান গৰুগাড়ী লাগিছে নে? মোৰ গৰুটোৱে অকলে টানি লৈ যাব পাৰিব।” বামুণৰ এনে দাংকোপ মৰা কথা শুনি বেপাৰী আৰু গাড়েরানবিলাকৰ বৰ খং উঠিল। সিহঁতে ক’লে—“বাজী মাৰিবা?”

ও “নিশ্চয় মাৰিম।”—বামুণে কলে।

“কিমানত?”—বেপাৰীৰে সুধিলে।

“এহেজাৰ চিকাৰপ”—বামুণে ফুটনি মাৰি ক’লে।

“তেন্তে সেয়ে হওক।”—বেপাৰী সন্মত হ’ল।

পাঁচশ গাড়ী ইখনৰ পাছত সিখন বান্ধি দিয়া হ’ল। বামুণে

আগৰখনত নন্দিবিলাসক জুটি দি গাড়েরান বহা ঠাইত বহি ল’লে। নন্দিবিলাসক কোব এটা মাৰি তেওঁ কলে—“যা বদমাইচ, যা গাধ যা, জোৰ দে দগাবাজ!” নন্দিবিলাসে এনে কটু কথা শুনি বৰ দুখ পালে আৰু বেজাৰত এটা খোজো লৰচৰ নকৰি একে ঠাইতেই থাকিল।

তাকে দেখি বেপাৰী আৰু গাড়েরানবিলাকে হাত চাপৰি বজাই “বামুণ হাৰিল, বামুণ হাৰিল” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। বামুণে বৰ লাজ পালে। দুখে-বেজাৰে নন্দিবিলাসক লৈ এহেজাৰ টকাৰ বাজীত হাৰি ঘৰলৈ ঘূৰি আহিল।

এইদৰে আৰু কিছুদিন গ’ল। আৰু এদিন আন এজন বেপাৰীয়ে পাঁচশ মাল-বোজাই গাড়ী আনি তাতেই বন্ধা-বঢ়াৰ যো-জা কৰিলেহি। তাকে দেখি সেই দিনাও নন্দিবিলাসে বামুণক আগৰ দৰে বাজী মাৰিবলৈ কলে। কিন্তু বামুণৰ আগৰ খং মাৰ যোৱা নাছিল। সেই বাবে তেওঁ তাৰ কথালৈ কাণ দিয়া নাছিল। বাৰে বাৰে কোৱাত বামুণে ক’লে—“সৌ সিদিনা এহেজাৰ টকা ভৰাই শান্তি পোৱা নাই নেকি? আকৌ যে কৈছ?”

তেতিয়া নন্দিবিলাসে ক’লে—“মই কোনো দিনে কাৰো অত্যাচাৰ কৰা নাই অথচ মোক কিয় আপুনি বদমাইচ, গাধ বুলি কটু কথা কৈছিল? সেই কাৰণেহে মনৰ বেজাৰত মই এটা খোজো আগুৱাব নোৱাৰিলোঁ। আজি আপুনি তেনে কথা নকব। দেখিব, আপোনাৰ জয় নিশ্চয় হব।”

এই কথাত বামুণে আগৰ পৰাজয় নিজৰ মুখৰ কথাৰ-পৰাই হব লগা হ’ল বুলি বুজিবলৈ বাকী নেথাকিল। নন্দিবিলাসৰ কথামতে বেপাৰীয়ে জিৰণি লোৱা ঠাইত বামুণ উপস্থিত হ’লগৈ। ইটো সিটো চাই চাই তেওঁ বেপাৰী তেৰা ললে আৰু গাড়ীত কি মাল আহিছে সুধিলে। মাজতে তেওঁক প্ৰশ্ন কৰিলে—“এইবোৰ মাল আনিবলৈ ইমানবোৰ গৰুগাড়ীৰ প্ৰয়োজন নে? মোৰ গৰুটোৱে এই পাঁচশ মালবাহী গাড়ী অকলে টানি লৈ যাব।”

বামুণে এনে গছত এক উঠা হোলোঙাৰে কাণ খুজুৱা দাংকোল
মৰা কথা শুনি বেপাৰীৰ পেটে পেটে খং উঠিল আৰু গাভোৱান-
বিলাবৰো কথাটো কাণত নোসোমাল। বাৰে বাৰে তেনে
ওফাইদাং মৰা কথা শুনি বেপাৰীয়ে কলে—“এই পাঁচশ গাড়ী যদি
তোমাৰ গৰুটোৱে অবলে টানি নি সোঁ গছজোপা পোৱাবগৈ পাৰে
তেন্তে মই তোমাক দুহেজাৰ টকা দিম। যদি নোৱাৰে তুমি মোক
কি দিবা কোৱা।”

বামুণে তৎক্ষণাত বাজী মাৰি কলে—“হয়ো হাবিলে আপোনাক
দুহেজাৰ টকা দিম।”

কথামতে কাম হ'ল। গাড়ীবোৰ ইখনৰ পাছত সিখন জুৰি
দিয়া হ'ল। বামুণে নন্দিবিলাসক ঘৰৰপৰা “যা মোৰ সোণ,
যা মোৰ ধন” বুলি কৈ গাড়ীত জুৰি দি মিঠা কথাৰে মৰম কৰি
কৰি তাক গাড়ী টানিবলৈ কলে। লগে লগেই সি পাঁচশ গাড়ী
টানি লৈ যাবলৈ ধৰিলে।

বেপাৰীয়ে দুহেজাৰ টকা হেৰুৱাবলগীয়া হোৱাতকৈও নন্দিবিলাসৰ
অসাধাৰণ শক্তি দেখি তৰুণ মানিলে।

বামুণে দুহেজাৰ টকা লৈ নন্দিবিলাসৰ লগত ঘৰফুৰা হ'ল।
তেতিয়া বামুণে আগতে কোৱা ছটা কথাৰ বাবে নন্দিবিলাসৰ
ওচৰত দুখ প্ৰকাশ কৰিলে। দুয়ো বাপেক-পুতেকৰ দৰে সুখত
দিনবোৰ কটাই কৰ্ম অনুসৰি গতি কৰিলে।

সেয়েহে কথাতে কয়—“কথাত কটা যায়, কথাত বঁটা পায়।”

বৰুণ-জাতক

: এলেছৱা শিষ্য :

পুৰণি কালত গান্ধাৰ ৰাজ্যত তক্ষশিলা নামৰ এখন নগৰ
আছিল। পূৰ্বজন্মৰ কৰ্মফলত বোধিসত্ত্বই সেই নগৰত এজন
ডাঙৰ পণ্ডিত হৈ জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁৰ ওচৰত পাঁচশ
শিষ্যই বিদ্যাশিক্ষা কৰিছিল। আগৰ দিনত শিষ্যই গুৰুৰ ঘৰত
থাকি বিদ্যাশিক্ষা গ্ৰহণ কৰিছিল। পঢ়াৰ বাহিৰেও তেওঁলোকে
আন কামো শিকিবলগীয়া হৈছিল। এদিন বোধিসত্ত্বই তেওঁলোকক
খৰি আনিবৰ কাৰণে হাবিলৈ পঠাই দিলে। শিষ্যবিলাকৰ ভিতৰত
এজন বৰ ধোদ আছিল। শিষ্যবিলাকৰ পাছে পাছে সেই
এলেছৱা শিষ্যজনো হাবিলৈ খৰি আনিবৰ কাৰণে গ'ল। হাবি
পোৱাৰ লগে লগে সকলোৱে শুকান খৰি বিচৰাত ব্যস্ত হৈ পৰিল।
ধোদ শিষ্যজনে হাবিখন পালেই এজোপা ডাঙৰ গছৰ তলত বহি
ললে। অৱশেষত টোপনি ধৰাত সি তাতে শুই পৰিল।

গধূলিপৰত যেতিয়া খৰি গোটেৱা হ'ল, তেতিয়া
সকলোৱে গুৰুগৃহলৈ ঘূৰি আহিবলৈ সাজু হ'ল। ইফালে ধোদ
শিষ্যজন টোপনিত লালচাল দি পৰি আছে। এজনে তাক জগাই
দিয়াত, ঠিক ওচৰতে যি পালে তাকে লবলৈ সি খৰখৰ কৰিলে।
খৰাৰ কৰোঁতে এবাৰ এটা গছৰ ডালে তাৰ চকুত আঘাত
কৰিলে। সেই অৱস্থাতেই সি কোনো ৰকমে খৰিবোৰ গোটাই
ললে। তাৰ ভাগা খৰিবোৰ কিন্তু একেবাৰে কেঁচা আছিল।
গুৰুগৃহ পাই সকলোৱে নিজৰ নিজৰ খৰিবোৰ খৰিখোৱা ঘৰত
থলৈগৈ। ধোদ শিষ্যজনে আটাইতকৈ পিছত অহাৰ বাবে তাৰ
খৰিবোৰ সি ঠাক ওপৰত জাপি থলে।

পিছদিনা দূৰণিবটীয়া গাঁও এখনত তেওঁলোকৰ নিমন্ত্ৰণ আছিল। গুৰুৱে গধূলিতে সকলোকে জনাই কলে যে বাতিপুৰাই এমুঠি খাইবৈ তালৈ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিব। বান্ধনী দাসীকো এই বুলি জনাই থলে যেন বাতিপুৰাৰ আগে আগে যাতে ভাত-পানী বন্ধাৰ কাম শেষ কৰা হয়।

দাসীয়ে গুৰুৰ কথামতে বাতিতেই উঠি জুই ধৰিবৰ কাৰণে যো-জা কৰিলে। আখাত জুই ধৰিবলৈ বুলি তাই খৰিৰ ঠাকটোৰ ওপৰৰপৰা কেঁচা খৰিবোৰ আনিলে। সেই কেঁচা খৰিৰে বহু চেষ্টা কৰিও তাই জুই ধৰিব নোৱাৰিলে। ইফালে বহু বেলি হ'ল। গুৰুৱে আহি দেখে যে তেতিয়াও জুই ধৰাই হোৱা নাই। তেতিয়া তেওঁ খঙতে দাসীক সুধিলে— “এতিয়াও তই জুই ধৰিবই পৰা নাই। কেতিয়া ভাত বন্ধা হব?”

গুৰুৰ খং দেখি দাসীজনী ভয়ত কঁপিবলৈ ধৰিলে। তাকে দেখি শিষ্য এজনে কলে—“গুৰুদেউ, কালি খৰি আনিবলৈ গৈ গোটেই দিনটো ধোদভায়ে শুই শুই কটাই দিলে। আহিবৰ সময়ত সি খৰধৰকৈ বৰুণগছৰ কেঁচা ডালবোৰ টানোতে চকুত আঘাত পালে আৰু আমাৰ পিছত খৰিৰ বোজা আনি আমি জাপি থোৱা শুকান খৰিৰ ওপৰত তাৰ কেঁচা খৰি জাপি থলেহি। দাসীয়ে কব নোৱাৰি কেঁচা খৰিকে শুকান খৰি বুলি ভাবি আখা জলাবলৈ ঠিক কৰিলে কিন্তু তাই ফুঁৱাই ফুঁৱাই জুই ধৰিব পৰা নাই। বৰঞ্চ ধোঁৱাবলৈহে ধৰিছে আৰু এই অৱস্থা হৈছে।”

অৱশেষত গুৰুৱে উপায় নেপাই সকলোকে লগত লৈ খালী পেটে নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰিবলৈ সেই দূৰণিবটীয়া গাঁওলৈ যাত্ৰা কৰিলে। সেই গাঁও পায়গৈমানে আবেলি হওঁ হওঁ হ'ল। গাঁওৰ মানুহে পলম হোৱাৰ কাৰণে ভাবিলে, আমন্ত্ৰিত অতিথিসকল নাহে; এতেকে খাই-বৈ নিজৰ নিজৰ কামলৈ যোৱাহে। তাকে ভাবি তেওঁলোক দিহাদিহি গুচি গ'ল।

গুৰু-শিষ্যদ্বয়কলে যেতিয়া দুখে-ভাগৰে গাঁও পালেগৈ তেতিয়া তাত বাইজৰ মাত্ৰ দুই চাৰিজন মানুহহে আছিল। সকলো কথা শুনি তেওঁলোক ঠোট-মুখ চেলেকি উলটি আহিবলগীয়া হ'ল। গুৰুৱে শিষ্যসকলক কলে—“পাঁচশ শিষ্যৰ ভিতৰৰ এজন ধোদৰ কাৰণে বহু জনৰ লটিঘটি হ'ল। দাঁসীৰ জুই ধৰাত কষ্ট হ'ল। আমাৰ বেলি হোৱাত গৃহস্থৰ কাৰ্য্যত ব্যাঘাত হ'ল। সকলোৱে লঘোণে থকাৰ উপৰিও অপমান পাবলগীয়া হ'ল। এলাহ যে মানুহৰ প্ৰধান শত্ৰু তাক আজি সকলোৱে নিজ চকুৰে দেখিলাইক।”

আনবিলাক শিষ্যয়ো কলে—“গুৰুদেউ, সেয়েহে কোৱা হয়—

“এলেছৱাৰ শিল্প ক'ত, অশিল্পীৰ ধন ক'ত?

অধনীৰ মিত্ৰ ক'ত? অমিত্ৰৰ সুখ ক'ত?

অসুখীৰ পুণ্য ক'ত? অপুণ্যৰ মুক্তি ক'ত?”

কুট বণিক জাতক

: ছষ্ট বণিক :

পুৰণি কালত বাৰাণসীত ব্ৰহ্মদত্ত বজাই বাজ কৰাৰ সময়ত বোধিসত্ত্বই সেই দেশৰ এজন সদাগৰৰ ঘৰত পুত্ৰৰূপে জন্ম লৈছিল। তেতিয়া তেওঁৰ নাম ৰখা হৈছিল ‘পণ্ডিত’। পণ্ডিত ডাঙৰ-দীঘল হৈ অহাৰ লগে লগে চলন-ফুৰণ, কথা-বতৰা সকলোতে তেওঁৰ গাত প্ৰকৃত পণ্ডিতৰ চিন প্ৰকাশ পালে।

এদিন পণ্ডিতে বণিজ বেহাৰলৈ মন মেলিলে আৰু তেওঁ অতিপণ্ডিত নামৰ এজনক লগ ললে। অতিপণ্ডিতে তেওঁৰ অভিপ্ৰায়ৰ কথা জানিব পাৰি সমান-সমান মূলধন লৈ দুয়ো যুটীয়াভাৱে ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁলোকে বাৰাণসীৰপৰা নানা তৰহৰ বস্তু নি দূৰ-দূৰণিৰ ঠাইত বিক্ৰী কৰিলে ধৰিলে। তেওঁলোকৰ মাজত এনে মিল আছিল যেন দুয়ো এক মাতৃৰ সন্তান।

নিপুণ ব্যৱসায়বুদ্ধি আৰু কৰ্তব্যনিষ্ঠাৰ ফলত অলপ দিনৰ ভিতৰতে তেওঁলোকৰ যথেষ্ট লাভ হ’ল। লাভৰ অংশ ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি হৈ এক শকত অঙ্কত পৰিণত হ’লগৈ।

সেই সময়ত অতিপণ্ডিতৰ মনত এটা ছষ্ট বুদ্ধি খেলালে—কেনেকৈ পণ্ডিতক ঠগন দি নিজে বৃহৎ অংশ পাব পাৰে। তাকে ভাবিগুণি এদিন তেওঁ পণ্ডিতক কলে—“ভাই, ইমান দিনে কোনো বাদ-বিবাদ নোহোৱাকৈ দুয়ো ব্যৱসায় কৰিলোঁ। লাভ-মুনাফাও প্ৰচুৰ হ’ল। আমি ইমানতে লাভৰ অংশ ভাগ-বাতোৱাৰা কৰাটোৱেই ভাল হব। ভৱিষ্যতে কেনেবাকৈ দুয়োৰে মাজত মতানৈক্য ঘটিলে, সকলো সদনাম ৰসাতললৈ যাব।”

সেই কথাত পণ্ডিতে মান্তি হৈ ক’লে, —“অৱশ্যে পৰস্পৰে পৰস্পৰত বিশ্বাস ৰাখিলে আৰু পৰকো আশ্ৰয় জ্ঞান কৰিলে, তেনে মনোমালিন্য

হোৱাৰ কোনো আশঙ্কা নাই। তথাপি তোমাৰ মুখত ওলাল যেতিয়া লাভাংশ সমান সমান দুভাগ কৰি গাইপতি একোভাগ ললেই হ’ল।”

অতিপণ্ডিতে তপবাই আপত্তি জনাই কলে—“নহয়। নামৰ গুণাগুণ অনুসৰিহে বেপাৰত লাভাংশ কম-বেছি হৈছে। এতেকে ‘নাম’ অনুপাতেহে অংশ পাব লাগে। অৰ্থাৎ অতি + পণ্ডিত + পণ্ডিত (১ + ১ + ১ = ৩) এই তিনি ভাগ হব লাগে। পণ্ডিতে-পণ্ডিতে একোভাগকৈ পাব আৰু অতিয়ে এভাগ পাব। মুঠতে তুমি এভাগ আৰু মই দুভাগ পাওঁ।”

অতিপণ্ডিতৰ এনে চলনাত পণ্ডিত খঙত জ্বলি পকি তিকচি-বিকচি উঠিল। সন্ধিৰ বাঁহ বুদ্ধিৰে কটা ভাল বুলি তেওঁ মনতে পাণ্ডি অলপ পৰ টলকা মাৰি থাকি ক’লে—“সৌ হাবিখনৰ মাজত এজোপা ডাঙৰ আঁহত গছ আছে। সেইগছত বনদেৱতাই বাস কৰে। কাইলৈ পুৱা দুয়ো গা-পা ধুই হাতত ফুল-তুলসী লৈ সেৱা জনাই তেওঁক সুধিমগৈ—“কোনে কিমান অংশ পায়।”

অতিপণ্ডিত মান্তি হ’ল।

পণ্ডিতে উৎকণ্ঠাৰে বাতিটো কটালে। কিন্তু অতিপণ্ডিতে ঘৰলৈ আহি বাতিয়েই ককাদেউতাকক সকলো কথা বুজাই ক’লে আৰু পিছদিনা বৰেপুৱাতেই গৈ আঁহতজোপাৰ খোৰোঙত সোমাই থাকিবলৈ বুদ্ধি দিলে। ককাক সম্মত হ’ল।

আগদিনাৰ কথামতে দুই বণিক ধলপুৱাতে উঠি হাতত ফুল-তুলসী লৈ আঁহতজোপাৰ তলত উপস্থিত হ’লগৈ। দুয়ো গছৰ গুৰিত পুষ্পাঞ্জলি দিলে। তাৰ পিছত সন্মতৰে অতিপণ্ডিতে কলে—“হে বনদেৱতা! আমি দুয়ো বণিক। এওঁৰ নাম পণ্ডিত আৰু মোৰ নাম অতিপণ্ডিত। আমি সমান সমান মূলধনেৰে যুটীয়াব্যৱসায় কৰিছিলোঁ। এতিয়া লাভাংশ ভাগ কৰিব খুজিছোঁ। কিন্তু আমি দুয়ো একমত হব পৰা নাই। আপুনি বনদেৱতা। তায় বিচাৰক। দয়া কৰি কোনো কেইভাগ পাব লাগে কওক।”

অলপ পৰৰ মূৰত বনদেৱতাই গহীনাই কলে—“এইটো অতি সহজ কথা। শুনা, পণ্ডিতে এভাগ পাব আৰু অতিপণ্ডিতে দুভাগ পাব।” এইবুলি কৈ তেওঁ এটা মূহু শব্দ কৰিলে।

বনদেৱতাৰ এনে অন্তায় বিচাৰত পণ্ডিত খঙত অগ্নিশৰ্মা হৈ উঠিল। তেওঁ ততক্ষণে কিছুমান গছৰ শুকান পাত দ’মাই সেই গছৰ গুৰিত জুই লগাই দিলে। দপদপকৈ জুই জ্বলি উঠিল। জুইৰ ধোঁৱা আৰু তাপ সহিব নোৱাৰি, খোৰোঙো সোমাই থকা অতিপণ্ডিওৰ ককাক ততাতৈয়াকৈ গছৰ ওপৰলৈ বগাওঁতে হঠাতে তললৈ সৰি পৰিল।

মেকুবী জোলোঙাৰ পৰা ওলাল। অতিপণ্ডিত লাজত ভেচভেচীয়া হ’ল। বুঢ়া আতাই ভালদৰে মজাপালি পালে। সেয়েহে কোৱা হয়, সকলোৰে অতি মাত্ৰাই বেয়া।

সুজাত জাতক

: প্ৰবোধ :

পুৰণি কালত ব্ৰহ্মদত্ত বজাই বাৰাণসী ৰাজ্যত ৰাজত্ব কৰিছিল। তেওঁৰ দিনত ওচৰৰ এখন গাঁৱত বোধিসত্ত্বৰ জন্ম হয়। তেওঁৰ দেউতাক এজন আদৰ্শ খেতিয়ক আছিল। গাঁওখন আছিল সকলো ফালে নদন-বদন। ভঁৰালত ধান, গোহালিত গৰু, পুখুৰীত মাছ, বাৰীত তামোল-পাণ। ধৰ্ম-কৰ্মত, মিলা-প্ৰীতিত গঞাবাইজে শান্তিৰে দিন কটাইছিল।

বোধিসত্ত্ব ডাঙৰ হ’ল। তেওঁৰ নাম ৰখা হৈছিল, “সুজাতকুমাৰ”। গাঁৱলীয়া শান্তিৰ পৰিবেশত সুজাতকুমাৰৰ বয়স বাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে তেওঁ জ্ঞান-বিদ্যাত পণ্ডিত হৈ উঠিল। তেওঁৰ বুঢ়া ককাক তেতিয়াও জীয়াই আছিল। বয়সে তেওঁৰ শৰীৰৰ সজীৱতাক শুহি নিছে। এদিন তেওঁৰ মৃত্যু হ’ল। সুজাতকুমাৰৰ দেউতাক পিতৃ-বিয়োগত শোকাৰ্ত্ত হৈ পৰিল। পিতৃ-শোকে তেওঁৰ সকলো সুখ কাঢ়ি ললে। দিনে-নিশাই তেওঁ কান্দিকাটি থাকে। এবুৰু দুখৰ বোজা লৈয়েই তেওঁ পিতৃশ্ৰাদ্ধ শেষ কৰিলে। অৱশেষত তেওঁ জ্ঞান হেৰুৱাই পেলাব ধৰিলে। পিতাকৰ মৰিণালিত পুৱা-গধূলি ফুল-তুলসী, চাকি-বন্তি দি তেওঁ পূজা কৰি ইনাইবিনাই কান্দি থাকে। তেওঁ কাম-বন, ঘৰ-ছৱাৰ এৰি দিলে। খোৱা-বোৱাৰ ফালেও মন-কাণ নাই। তেওঁৰ শৰীৰ দিনক দিনে খীণাই যাবলৈ ধৰিলে। সেই ঘৰত শান্তি নাইকিয়া হ’ল।

সুজাতকুমাৰে দেউতাকৰ অৱস্থা দেখি চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ দেউতাকক প্ৰবোধ দিয়াৰ উপায় বিচাৰিলে। এদিন তেওঁ বাটৰ কাষতে মৰি থকা এটা গৰু দেখিবলৈ পালে। তেওঁ মৰা গৰুটোৰ কাষলৈ গৈ গছৰ ডাল এটা ভাঙি আনি ছাঁ কৰি দিলে। ঘৰলৈ গৈ দানা-পানী আনি মৰা গৰুটোৰ আগত থৈ দিলে। ঘাঁহ কাটি আনি মৰা গৰুৰ মুখত গুজি দি ‘খা, খা’ বুলি কবলৈ ধৰিলে। বাটৰ বাটকুৱাই হাক দিয়াতো তেওঁ কাৰো কথালৈ কাণমাৰ নিদিলে। তেওঁ নিজৰ কাম কৰিয়েই থাকিল।

অৱশেষত কথাটো ইকাণ-সিকাণ হৈ গাঁৱত বোজাল বোজাল হৈ পৰিল। বাপেকে পুতেকৰ এনে কাণ্ড দেখি বৰ বেজাৰ পালে। পিতৃশোক পাহৰি পুত্ৰশোক কাতৰ হৈ তেওঁ স্নজাতকুমাৰৰ ওচৰ পালেগৈ। স্নজাতকুমাৰে মৰা গৰুক ঘাঁহ-পানী খুউৱা দেখি বাপেকে মৰমেৰে পুতেকক কলে—“বোপাই! এইবোৰ কি কাম কৰিছা? মৰা গৰুটোৱে জানো ঘাঁহ-পানী খাব? ব’লা ঘৰলৈ।”

স্নজাতকুমাৰে আগবদৰেই ঘাঁহ-পানী মৰা গৰুটোৰ মুখত কঢ়িয়াবলৈ ধৰিলে। বাপেকে বাবে বাবে একে কথা কোৱাত স্নজাতে ক’লে—“দেউতা! খাব। কিয় নেখাব? যদি আপুনি জুই দি পুৰি পুতি ৰখা নেদেখা দেউতাকক কান্দিলেই পায়, তেন্তে গৰুটোতো সম্পূৰ্ণ দেখা অৱস্থাতেই আছে। কিয় সি পুনৰ জীয়াই ঘাঁহ-পানী নেখাব?”

এই কথা শুনি পিতাকে জ্ঞান পালে। ভাবিলে যে কথাটো মিছা নহয়। মই যদি নেদেখা পিতৃৰ বেজাৰত নেখাই-নবৈ মৰিও যাওঁ তথাপি পুনৰ মোৰ পিতৃ ঘূৰি নাহে। স্নজাততকৈ মইহে বেছি মূৰ্খালি কৰিছোঁ। স্নজাতৰ বুদ্ধিত দেউতাকে প্ৰবোধ পালে। দুখ-বেজাৰ তাতে এৰি তেওঁ পুতেকক কলে—“বোপাই! ব’লা, ঘৰলৈ ব’লা। মই সকলো কথা বুজিলোঁ। তোমাৰ দৰে জ্ঞানী পুত্ৰ নোহোৱা হলে মই এদিন এই দেহকে এৰিব লাগিলহেঁতেন।”

বাপেক-পুতেক দুয়ো ঘৰলৈ ঘূৰি আহি পুনৰ খেতিবাতি কৰিবলৈ লাগিল। অলপ দিনৰ ভিতৰতে ভাগ্যালক্ষী পুনৰ ঘৰলৈ ঘূৰি আহিল। তেওঁলোকে সুখ-শান্তিৰে জীৱন কটাবলৈ ধৰিলে।

স্নজাতৰ জ্ঞান-বুদ্ধি আৰু পাণ্ডিত্যক সকলোৱে প্ৰশংসা কৰিবলৈ ধৰিলে। গাঁওৰ বুঢ়াসকলে পুতেক নাতিয়েকহঁতক উপদেশ দি ক’লে,—“যেনেকৈ গছৰ কাঁইট কোনেও গুচাই নিদিয়, পছৰ চকুত কোনেও অঞ্জন ঘাঁহি নিদিয়, ফুলত কোনেও স্নগন্ধ ছটিয়াই নিদিয়, তেনেকৈ পণ্ডিতক কোনেও বুদ্ধি শিকাই নিদিয়। স্নজাতকুমাৰ পণ্ডিত। নিজৰ বুদ্ধিৰেই বাপেকক কেনেকৈ প্ৰবোধ দিলে চোৱা। তোমালোকেও তেনে জ্ঞানী পণ্ডিত হবলৈ যত্ন কৰিবাহঁক।”

আৰাম-দুস-জাতক

: অবোধ-পালক :

অতি পুৰণি কালত বাৰাণসীত ৰজা বিশ্বসেনে ৰাজত্ব কৰাৰ সময়ত বোধিসত্ত্বই সেই দেশৰ এটা সম্ভ্ৰান্ত পৰিয়ালত জন্ম লৈছিল। তেওঁ সেই দেশৰ এজন ডাঙৰ পণ্ডিত আছিল। এদিন ৰজা বিশ্বসেনে নগৰত এক মহোৎসৱ পালন কৰাৰ কথা ঢোল পিটি ঘোষণা কৰিলে। নগৰৰ চাৰিওফালে হৈচৈ লাগি পৰিল। মহোৎসৱ চাবৰ কাৰণে দূৰ-দূৰণিৰ পৰা মানুহ আহিবলৈ ধৰিলে।

নগৰৰপৰা প্ৰায় তিনিমাইলমান আঁতৰত ৰজা বিশ্বসেনৰ এখন ডাঙৰ ৰাজউদ্যান আছিল। তাত এজন উদ্যানপালক আছিল। উদ্যানৰ চৌপাশে বান্দৰ কিছুমানে বাস কৰিছিল। উদ্যানপালকে বান্দৰবোৰক বৰ মৰম কৰিছিল। সেই কাৰণে বান্দৰবোৰে উদ্যান-পালকক সকলো কামতে সহায় কৰিছিল। ইফালে আকৌ বান্দৰবোৰকো কোনেও উপদ্ৰৱ কৰিব নোৱৰিছিল।

নগৰত মহোৎসৱৰ বিৰাট আয়োজন। উদ্যানপালকে বতৰাটো পাই মহোৎসৱলৈ যাবলৈ বুলি গুণাগুণা কৰিলে। কিন্তু তেওঁ ৰাজউদ্যান কাৰ হাতত গতাই যায়? ইফালে ৰাজউদ্যানত নানা ধৰণৰ ফল-মূলৰ গছপুলি ৰোৱা হৈছে। সেইবোৰত যদি সময়মতে পানী দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা নহয়, তেন্তে গছপুলিবোৰ মৰি যাব। উদ্যানপালকৰ মনত এটা বুদ্ধি খেলালে—বান্দৰবোৰ এনেয়েহে থাকিব। সেই সময়ত সিহঁতৰ হাততেই দেখোন উদ্যানখনৰ ভাৰ দি যাব পৰা যায়। তেওঁ উৎসৱ চোৱাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰি বান্দৰবোৰকে উদ্যানৰ ভাৰ দি মহোৎসৱলৈ যাবলৈ স্থিৰ কৰিলে। যোৱাৰ আগে আগে তেওঁ বান্দৰবোৰক মাতি আনি কলে—“ভাইহঁত! মই ৰজাৰ মহোৎসৱ চাব যাবলৈ ওলাইছোঁ। সাতদিনৰ পিছতহে উলটি আহিম। সেই

কেইদিন পুৱা-গধূলি গছপুলিবোৰত ভালদৰে পানী দিবি।” বান্দৰবোৰে তেওঁৰ কথাত সন্মতি জনালে।

উদ্যানপালক যোৱাৰ পিছত বান্দৰবোৰে গছপুলিত পানী দিয়াত ব্যস্ত হৈ পৰিল। সেই সময়তে বান্দৰৰ দলপতি আহি ৰাজউদ্যানত উপস্থিত হ’লহি। সি সকলোকে ওচৰলৈ মাতি কলে— “বন্ধুহঁত, চোৱাচোন আমি কিমান মুখ! সকলো গছপুলিতে সমানে পানী দিয়াৰ বাক কি প্ৰয়োজন? এফালৰপৰা পুলিবোৰ উভালি লৈ কোন পুলিটোৰ শিপা কিমান দীঘল তাক চাই লৈহে সেইমতে পানী দিয়াৰ দৰকাৰ। মিছাতে বেছি কষ্ট কৰা হৈছে। গতিকে মোৰ দিহামহে কাম কৰাহঁক।”

সেই কথা শুনি বান্দৰবোৰে হাতচাপৰি বজাই বজাই কলে— “হয়, হয় দলপতি! আমি সচাকৈয়ে বৰ মুখ। মিছাতে কষ্ট কৰিছোঁ। এতিয়া আপুনি কোৱাৰ দৰেই কাম কৰোঁহক।”

এই বুলি কৈ সিহঁতে এফালৰ পৰা গছপুলিবোৰ উভালি যাবলৈ ধৰিলে। আৰু দলপতিয়ে কোৱাৰ দৰে দীঘল শিপাৰ গছত বেছি পানী আৰু চুটি শিপাৰ গছত কম পানী দি যাবলৈ ধৰিলে।

এদিন বোধিসত্ত্বই বান্দৰে পানী দি থকাৰ সময়তে কিবা কাৰণত সেই উদ্যানৰ ফালে ওলাই গৈছিল। দূৰৰপৰা উদ্যানখনত বহুত বান্দৰৰ সমাবেশ দেখি তেওঁ ওচৰ চাপি গ’ল। ওচৰ পাই বান্দৰৰ কাণ্ডকাৰখানা দেখি মনে মনে তেওঁৰ হাঁহি উঠিল। বান্দৰবোৰৰ সেই কাম দেখি বোধিসত্ত্বই মাত লগালে— “তোমালোকক এইদৰে কোনে পানী দিবলৈ আদেশ দিছে?”

“আমাৰ দলপতিয়ে।”—বান্দৰবোৰে উত্তৰ দিলে।

“তোমালোকৰ দলপতিৰেই যদি এনে জ্ঞানবুদ্ধি হয় তেন্তে তোমালোকৰো জ্ঞান-বুদ্ধি এনে নহব কিয়?” —বোধিসত্ত্বই ঠাট্টা কৰি হাঁহি হাঁহি কলে।

বোধিসত্ত্বৰ এই কথা শুনি বান্দৰবোৰে বৰ লাজ পালে আৰু অপমানিত হ’ল। সিহঁতে লগে লগে খঙত চিঞৰি উঠিল— “আমাক অকাৰণতে গালি পাৰিবলৈ আপুনি কোন? মিছাতে মূৰ্খ জ্ঞান-বুদ্ধি নোহোৱা বুলি আপুনি আমাক গালি নেপাৰিব। গছৰ শিপা কিমান দীঘল নেদেখাকৈ কোনজোপা গছত কিমান পানী লাগিব কেনেকৈ জানিম? আপুনি আকৌ আমাৰ দলপতিতকৈ বেছি জ্ঞানী বোলাবলৈ আহিছে।”

বোধিসত্ত্বই ক’লে— “আচলতে মই তোমালোকক নিন্দা কৰা নাই। যিজন উদ্যানপালকে এই কাম অপাত্ৰৰ হাতত গতাই গৈছে তাকহে নিন্দা কৰিছোঁ। অপাত্ৰৰ হাতত নিজৰ কাৰ্য্যভাৰ দিয়াৰ কাৰণেই এই অৱস্থা হৈছে।”

কপোতৰ জাতক

: লোভে পাপ, পাপে মৃত্যু :

পুৰণি কালত বাৰাণসী নগৰত এজন ধনী সাউদ আছিল। তেওঁৰ ঘৰ লগুৱা-লিকচৌ, বন্দী-বেটীৰে ভৰপূৰ। খোৱাৰ কাৰণে বিধে বিধে সস্তাৰ, বন্ধাৰ কাৰণে আঁচুতীয়া ঘৰ আৰু পাকৈত বান্ধনি। একোৰে অভাৱ নাই।

বোধিসত্ত্বই সেই সময়ত এজনী পাৰ চৰাই হৈ সাউদৰ আখল ঘৰতে বাহ লৈ আছিল। নিতৌ তাত বিধে বিধে আহাৰ বন্ধা হয়। গোকত গোটেইখন ঠাই আমোলমোলাই থাকে। পাৰজনীয়ে সেইবোৰলৈ অলপো লোভ নকৰে। তাই যিহকে দিয়ে তাকে খাই সন্তোষ লভে। তাই এতিয়া বান্ধনিঘৰৰ সকলোৰে লগত চিনাকি। সদায় দিনৰ আগভাগতে তাই বাহিৰলৈ উৰা মাৰি যায়, আকৌ সন্ধ্যাৰ আগে আগে বাহলৈ উভতি আহে। তাইৰ বাবে আছে এখনি মুকলি আকাশ, এটি মুকলি মন। তাই কাকো আমনি নকৰে।

এজনী কাউৰীয়ে এইদৰে কেইবা দিনো পাৰজনীক তাৰপৰা ওলোৱা-সোমোৱা চাই থাকে। এদিন তাই ক'ত থাকে। কি কৰে বুলি ভিতৰলৈ জুমি চাওঁতে কাউৰীয়ে বান্ধি থোৱা মাছ-মঙহবোৰ দেখিলে। দেখি তাইৰ লোভ লাগিল। তাই ভাবিলে, কেনেকৈ জীৱনত এবাৰ এনে আহাৰৰ জুতি লব পাৰিব। ভাবি ভাবি কাউৰীৰ লোভ চৰি যাবলৈ ধৰিলে। এইদৰে এদিন তাই খাপ লৈ থাকি পাৰজনীক লগ ধৰি কলে,—“সখী! তোমাৰ লগত সখী পাতিবলৈ মোৰ বৰ ইচ্ছা হৈছে। তুমি মোৰ মনৰ হেঁপাহ পূৰণ কৰা।”

অনিচ্ছাসত্ত্বেও পাৰ মান্তি হ'ল। তেতিয়াৰপৰা কাউৰীয়েও তাতে থাকিবলৈ ললে। সদায় দুয়ো সখী বাহিৰলৈ ওলাই গৈ বিচৰণ কৰে, আকৌ গধূলি হলে দুয়ো লগ লাগি উভতি আহে। বাহত থকাৰ পৰত

দুয়ো বহু কথা পাতে। কথাৰ মাজতে কাউৰীয়ে একোবাৰ পাগঘৰৰ ভিতৰলৈ মূৰ দাঙি চায়।

কাউৰীয়ে কোনোমতে মনৰ লোভ চম্ভালি আছিল। ইঠাং এদিন তাইৰ লোভ বেছি হৈ উঠিল। তাই পাৰক কলে,—“সখী, মোৰ আজি পেটৰ অসুখ। বাহিৰলৈ নেযাওঁ। তুমি অকলে যোৱা।” পাৰই কাউৰীৰ চাতুৰি বুজিলে আৰু হাঁহি মাৰি অকলেই উৰা মাৰিলে।

ভৰতপৰ বেলা। বাহিৰত টিকাকটা ব'দ। বাহিৰে-ভিতৰে জুই যেন গৰম। পাগঘৰৰ বান্ধনি কেইজনে বন্ধাবঢ়া শেষ কৰি বাহিৰত অলপ জুৰ লবলৈ আহিল। ছেগ চাই লুভুনী কাউৰীজনীয়ে পাগঘৰত সোমালগৈ। খপ্‌জপ্‌কৈ তাই কেবাহীৰ সাঁফৰখন ঘটংকৈ বগবাই দিলে। শব্দ শুনি বান্ধনি কেইজন সোমাই গ'ল। মুখত মাংসৰ টুকুৰা লৈ উৰিব খোজা কাউৰীজনী সিহঁতে ধৰি পেলালে। তাইৰ পাখিবোৰ উভালি তাত লোণ-তেল ঘাঁহি পাখিবোৰ মালা কৰি ডিঙিত পিন্ধাই পাৰৰ বাহত পেলাই থৈ দিলে। মৰণ-যন্ত্ৰনাত কাউৰী চটফটাই পৰি থাকিল।

গধূলি পৰত পাৰজনী আহি ভবামতে কাউৰীক দেখিলেহি। কাউৰীৰ পেটৰ অসুখ হব নোৱাৰে। সিহঁতৰ পাকস্থলী অতি গুৰু-পাকী। বিদ্ৰূপৰ স্মৰত পাৰই কলে—“ইয়াত তেল-টেঙা ঘাঁহি কোন শুই আছে? ডিঙিত মালাও দেখোন? সৰ্তাপতি-বৰণ নে ৰাজ-অভিষেক?”

কাউৰীয়ে কান্দি কান্দি কলে—“সখী, জিভাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰাৰ বাবে মোৰ এই দশা।”

পাৰই কলে—“প্ৰথম আগমনতেই মই তোমাৰ পেটৰ কথা বুজি পাইছিলো। কাৰণ লোভৰ মাজত অলোভী হৈ থাকিব পৰাটো সাধু লোকৰহে সাধ্য। এতিয়া উলুৰ লগত বগৰীও পুৰিব। মই যাওঁ। পেটৰ বিষ ভাল হলে যাবাগৈ।”

লোভেই পাপ, পাপেই মৃত্যু।

ভক্ত-জাতক

: মায়া-মোহ :

আজিৰপৰা বহু যুগৰ আগৰ কথা। সেই কালত মানুহৰ মাজত ব্রাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু শূদ্ৰ—এই চাৰিটা বৰ্ণবিভাগ আছিল। যাৰ যি বৰ্ণ তাৰ সেই কৰ্ম। ব্রাহ্মণসকলে সৰুৰ পৰাই বেদাদি অধ্যয়ন কৰি ভাৰতীয় সংস্কৃতি জীয়াই ৰাখিছে। তেওঁলোক দেশৰ গুৰু। মানুহৰ মঙ্গল-অমঙ্গল গণি, পূজা-পাতল দি মঙ্গল কামনা কৰাই তেওঁলোকৰ কাম। সেইমতে মানুহে ব্রাহ্মণক ভোজন কৰোৱাই দান-দক্ষিণা দি শুভ কামনা কৰে। ব্রাহ্মণক বিমুখ কৰা পাপ। ব্রাহ্মণকৃত্যক সৰুতেই বিয়া দিব লাগে। ডাঙৰ হলে ছোৱালীৰ বিয়া নহয়। বিধবা-বিবাহ দূৰৰ কথা, বহু সময়ত সতী যাব লগাও হৈছিল। সেইদেখি কতাদায়গ্ৰন্থ মাক-দেউতাকে আৰ্শীবাদ কয় দি কয়, “জী মৰক, জোঁৱাই নমৰক।”

সেই সময়ৰ কথা। বাৰাণসীত জনক বজাহ ৰাজত্ব কৰিছিল। বোধিসত্ত্বই ব্রাহ্মণ কুলত জন্ম লৈ ‘সনক’ নাম লৈছিল। উপযুক্ত বয়সত তক্ষশীলাত বিদ্যালভ কৰি পণ্ডিত হৈ তেওঁ পুনৰ বাৰাণসীলৈ উভতি আহিছিল। বজাই তেওঁক দেশৰ ধৰ্ম আৰু অৰ্থমন্ত্ৰী পাতিছিল। তেওঁ ভালভাবে ধৰ্মৰ কথা কব জানিছিল আৰু নিজেও এজন ধাৰ্মিক লোক আছিল। তেওঁৰ সজ উপদেশত দেশৰ বজা-প্ৰজা সকলো উপকৃত হৈছিল। প্ৰতি দিনে তেওঁ ৰাজসভাভ বহে আৰু ধৰ্মৰ কথা শুনায়। দূৰ-দূৰণিৰপৰা মানুহ আহি তেওঁৰ ধৰ্ম-বাণী শুনেহি।

সেই দেশৰ এখন দূৰণিৰ গাঁওত এজন নিঠকুৱা বামুণ আছিল। তেওঁৰ আগলৈ-পিছলৈ বুলিবলৈ কেওঁ নাই। বামুণে তলোতলোকৈ ঘূৰি খুজিমাগি ফুৰে। এইদৰে ভিক্ষা কৰি তেওঁ এহেজাৰ মূদ্ৰা গোটালে। ধনখিনি তেওঁ আন এঘৰ ব্রাহ্মণৰ হাতত জমা থলে। সেই বামুণজন

বুদ্ধজাতকৰ মাধু

৩৫

হুখীয়া। লৰা-ছোৱালী বহুত। এবাৰ টানত পৰি তেওঁ সেই ধনখিনি খৰচ কৰি পেলালে। শেষত টকা খোজাত দিব নোৱাৰি তেওঁ বামুণক ক’লে,—“অভাৱত স্বভাৱ নষ্ট। মই এতিয়া তোমাক ধন ঘূৰাই দিব নোৱাৰোঁ। টকাৰ সলনি মোৰ ছোৱালী এটা গ্ৰহণ কৰি মোক ঋণমুক্ত কৰা।” তাকে শুনি নিঠকুৱা বামুণে ঘূৰৰ চুলি কেইডাল এবাৰ খেপিয়াই চাই ভাবিলে, এতিয়াও মোৰ দুই চাৰিডাল চুলি পকিবলৈ বাকী। তাকে ভাবি তেওঁ ভোজ-ভাত দি এটা শুভদিনত কতাদায়গ্ৰন্থ বামুণৰ ছোৱালী বিয়া কৰালে।

এতিয়া বামুণৰ আগবদৰে সদায় ঘূৰি ফুৰিব নোৱাৰে। উপাৰ্জন কমি গ’ল। খাওঁতা বাঢ়ি আহিল। কিন্তু বামুণীলৈ তেওঁৰ বৰ মৰম। বামুণীক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ ইটো সিটো কৰি তেওঁ সা-সম্পদ গোটোওঁতে গোটোওঁতে তেওঁৰ পক্ষে সংসাৰ চন্তালিবলৈ টান হৈ পৰিল। এজন কাম কৰা ল’ৰা আনি দিবলৈ বামুণীয়ে কেইবা দিনো বামুণক কৈ আছিল। কিন্তু বামুণ বৰ হিচাপী। এদিন ঘৰৰ সকলো কাম কাতি কৰি অতাই বামুণীয়ে খঙত বিছনাত শুই আছিল। বামুণে কৰবাৰ পৰা আহি বামুণীক তেনেকৈ শুই থকা দেখি সুধিলে,—“কিবা গা-মূৰ অসুখ হৈছে নেকি?”

সুধিবহে পালে কোদোৰ বাহত জুই দিয়াৰ দৰে বামুণীয়ে ভোৰভোৰাই উঠিল—“কিমান বাৰ কৈছোঁ, কাম কৰা লৰা এটা বিচাৰি আনিবলৈ। মই আৰু কাম কৰিব নোৱাৰোঁ। অগত্যা দেউতাৰ ঘৰলৈকে যামগৈ।” তাকে দেখি বামুণে পিছদিনা পুৱাতেই ল’ৰা এটা বিচাৰি যাবলৈ গাত ললে।

ৰাতিপুৱা খাইবৈ উঠি তেওঁ যাবলৈ ওলাল। এনেতে বামুণীয়ে এটা মোনা, এটোপোলা আঁঠৈ, পিঠাগুৰি-গুৰ আৰু এচুঙা দৈগাখীৰ ভৰাই দি বামুণৰ হাতত তুলি দিলেহি। বামুণে মোনাৰ মুখখন ভালকৈ বান্ধি কান্ধত পেলাই লৈ খোজ ললে। তেওঁ ইখন গাঁওৰ পৰা সিখন গাঁও পাৰ হবলৈ ধৰিলে। ভিক্ষা পাইছে

কিন্তু বাম কৰা ল'ৰা পোৱা নাই। গৈ গৈ তেওঁ এখন হাবি পালে। আলিৰ দাঁতিত এটা ডাঙৰ পুখুৰীৰ পাৰত এজোপা আঁহত গছ। তলত জিৰণি লোৱা ঠাই। বামুণে তাতে বহি মোনা খুলি জলপান খাবলৈ স্থিৰ কৰিলে আৰু পুখুৰীৰ পানীত হাত-মুখ ধুই জলপান খালে। খাইবৈ মোনাৰ মুখখন নবন্ধাকৈ পুনৰ হাত-মুখ ধুবলৈ গ'ল। উভতি আহি মোনাৰ মুখখন বান্ধি কান্ধত লৈ পুনৰ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে।

কিছুদূৰ গৈছে, এনেতে হাবিৰ মাজৰপৰা এজন দেৱতাই মাত লগালে— “তুমি যদি আকৌ ক'বাত বহা তেন্তে তুমি মৰিবা আৰু যদি পোনে পোনে ঘৰলৈ যোৱা তেন্তে তোমাৰ পত্নী মৰিব।”

বামুণে ইফালে সিফালে চালে। কাকো ক'তো নেদেখি তেওঁ মৃত্যুৰ ভয়ত অস্থিৰ হৈ উচুপি উচুপি কান্দি গৈ থাকিল। কিছুপৰৰ মূৰত তেওঁ এখন গাঁও পালেগৈ। তাৰ অলপ দূৰতে আছিল জনক বজাৰ বাজকাৰেং। তেওঁৰ পৰা আছোপান্ত কথা শুনি গাঁওৰ মানুহে বামুণক ধৰ্মমন্ত্ৰীৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল।

ধৰ্মমন্ত্ৰী বোধিসত্ত্বই বামুণক সুধিলে—“বিশ্ব, তুমি কিয় কান্দিছা?”

বামুণে তেতিয়া সকলো কথা ভাঙিপাতি কলে।

মন্ত্ৰীয়ে সুধিলে—“তুমি ক'বাত বহিছিল নে কি?”

বামুণে কলে—“হয়, বাটত এজোপা আঁহত গছৰ তলত বহি জলপান খাইছিলো। তাৰ পিছত পুখুৰীত হাত-মুখ ধুই আহি মোনাৰ মুখ বান্ধি কান্ধত তুলি লৈ আহি আছিলোঁ।”

বামুণৰ কথা শুনি মন্ত্ৰীয়ে কি কি কাৰণত মৃত্যু হব পাৰে চিন্তা কৰি স্থিৰ কৰিলে—নিশ্চয় মোনাটোত সাপ সোমাই আছে। তাৰ বাহিৰে আন একো হব নোৱাৰে। অনেক ভাবি তেওঁ এজন ডেকাক মাতি বামুণক মুকলি পথাৰলৈ মাতি নি মোনাটো দূৰলৈ দলিয়াই দিবলৈ কলে। মন্ত্ৰীয়ে কলে,—“মোনাটোৰ ভিতৰত এটা সাপ আছে। বামুণ বাটত বহিলে জলপান খাবলৈ মোনাৰ মুখ খুলিব। তেতিয়া তেওঁক সাপে খুটি মাৰিব। ঘৰলৈ গলেও

ঘৈণীয়েকে কি আনিছে বুলি মোনাৰ মুখ খুলিব। তেতিয়া তাইক সাপে খুটি মাৰিব।”

সেই কথা শুনি সকলোৱে মন্ত্ৰীৰ তীক্ষ্ণ-বুদ্ধিৰ প্ৰশংসা কৰিলে। বামুণ তেতিয়াও কঁপি কঁপি ভয়ত অস্থিৰ হৈ আছিল। মন্ত্ৰীয়ে তেওঁক সজ উপদেশ দিলে আৰু বজাঘৰৰপৰাই যি লাগে লৈ যাবলৈ কলে। বামুণে ভাবিলে, এনে পণ্ডিতৰ উপদেশ সকলো সময়তে পোৱা নাযায়। ইয়াতে ঘৰ-বাৰী লৈ বাস কৰাই ভাল হব। কাকে ভাবি তেওঁ বজাক মাটি খুজিলেগৈ। বজাই যিমান মাটি লাগে খুটি মাৰি সীমা কৰি দিবলৈ ক'লে।

টকা ফটা ব'দ। বুঢ়া বামুণে সেই বদৰ বহুদূৰলৈকে ঘূৰি ভাবিলে, এইডোখৰ মাটি মাজু লৰাটোৰ। এইডোখৰ নাতি-নাতিনীৰ। এইদৰে ভাবি ভাবি আগবাঢ়ি গৈ থাকোঁতে মন অস্থিৰ হৈ বামুণ মাটিত ঢলি পৰিল আৰু তাতেই মৰি থাকিল।

তাকে শুনি বজা তালৈ গ'ল। বজাই ক'লে—“এইকণ মাটিও মোক খুজিব লাগিছিল নে?”

তিত্ত্ব জাতক

: বয়সৰ জোখ :

জীৱশ্ৰেষ্ঠ মানুহে জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ উচ্চ-শিখৰত আসন লাভ কৰিছে। ধৰ্ম-কৰ্ম নিয়ম-নীতি মানুহৰেই সৃষ্টি। তাকেই আৰ' লক্ষ্যন কৰে সেই সৃষ্টিকৰ্তা মানুহেই। জীৱ-জগতত পশু-পক্ষীৰ কোনো ধৰ্ম-কৰ্ম, নিয়ম-নীতিৰ নতুন সৃষ্টি নাই। অথচ আদিম যুগৰ ধৰ্ম-কৰ্ম নিয়ম-নীতি পালন কৰাত কোনো ব্যতিক্ৰম ঘট নাই। বয়োজ্যেষ্ঠক মানি চলা নিয়ম পশু-পক্ষীৰ মাজতো আছিল। এতিয়া তাৰেই এটা কাহিনী কবলৈ লৈছোঁ।

পুৰণি কালত বাৰাণসীত ব্ৰহ্মদত্ত বজাই বাজত্ব কৰিছিল। সেই সময়ত বোধিসত্ত্বই ডাউক চবাই হৈ জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিল। হিমালয় পৰ্বতৰ নামনিত এখন ডাঙৰ হাবি আছিল। সেই হাবিৰ মাজত এখন বিল আছিল। সেই বিলৰ কাষত এজোপা ডাঙৰ বৰগছ আছিল। সেই গছজোপাক আশ্ৰয় কৰি এটা ডাউক চবাই এটা হাতী আৰু এটা বান্দৰে বাস কৰিছিল। তিনিওৰ মাজত বৰ মিলাপ্ৰীতি আছিল। নিতৌ চৰিবলৈ সিহঁত একেলগে বাতিপুৰা ওলাই যায় আৰু গধূলি হলে একেলগে ঘূৰি আহে। সিহঁতে বাতি নানা বকমৰ কথা আলোচনা কৰে। এইদৰে সিহঁতৰ সুখৰ দিনবোৰ পাৰ হৈ গৈ আছে। এদিন সিহঁতৰ মাজত এটা কথা আলোচনা হ'ল। “আমি আপোনমনে খাইছোঁ, শুইছোঁ, কিন্তু ধৰ্মৰ নামত একো কৰিব পৰা নাই। সেই বাবে আমাৰ মাজত যি বয়সত ডাঙৰ তেওঁক মানি চলাই হব আমাৰ পুণ্য কৰ্ম। পিছে বয়সৰ সীমা কেনেকৈ উলিয়াম?”—এই কথা লৈ সিহঁতৰ মাজত খেলিমেলি লাগিল।

অৱশেষত ডাউক চবাইটোৱে সুধিলে,—এই বৰগছজোপাক কোনে কেনে অৱস্থাৰ পৰা দেখিছে?”

হাতীয়ে কলে—“মই আইব গাখীৰ খাই থাকোঁতে দেও দি-গলেও মোৰ পেটত বৰগছৰ পাত নালাগিছিল। ভাবি চোৱাচোন বাক মই তেন্তে কিমান ডাঙৰ হম।”

হাতীৰ কথা শুনি বান্দৰে ক'লে—“বন্ধে, মই কওঁ শুনা, মই যেতিয়া সক হৈ আছিলোঁ বহি বহিয়েই ইয়াৰ আগ খাব পাৰিছিলোঁ। তেনেহলে এতিয়া ভাবি চোৱাচোন, মই ডাঙৰ নে ছুঁমি ডাঙৰ।”

এই কথা শুনি ডাউক চবাইয়ে কলে—“সেই যে হাবিৰ মাজত থকা বৰগছজোপা দেখিছা, এটি খাই মই তাত মল ত্যাগ কৰিছিলোঁ। সেই মলৰ পৰাই এই বৰগছজোপা গজি উঠিল। তেনেহলে আমাৰ কোন ডাঙৰ তোমালোকে চিন্তা কৰি চোৱাইক।”

ডাউক চবাইৰ কথা শুনি হাতী আৰু বান্দৰে ঠাৱৰ কৰিলে যে সঁচাই ডাউক চবাই সিহঁততকৈ বয়সত ডাঙৰ। সেই দিন ধৰি সিহঁতে ডাউক চবাইক ওখ আসনত বহুৱাই পূজা-সেৱা কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু ডাউক চবাইৰ উপদেশ শুনি চলে। এইদৰে সুখ-শক্তি লভাৰ উপৰিও ধৰ্ম-পুণ্যৰ ক্ষেত্ৰ নিজৰ ভিতৰতে বিচাৰি লৈ সিহঁতে দিন যাপন কৰিবলৈ ধৰিলে। এইদৰে বহুকাল কটোৱাৰ পিছত তিনিও বুঢ়া হ'ল আৰু কৰ্ম অনুসৰি গতি কৰিলে।

এতেকে পশু-পক্ষীৰ ভিতৰত যদি ডাঙৰ-সৰু বাছি পুণ্য কৰ্ম কৰিব পৰা যায়, আমি জীৱশ্ৰেষ্ঠ মানৱ কুলত জন্ম গ্ৰহণ কৰি কিয় পূজনীয় জনক মানি চলিব নোৱাৰিম বাক ?

শিগালক উপদেশ

: পিতৃ-বাক্য :

অতি পুৰণি কালত ভগৱান বুদ্ধই বিহাৰ প্ৰদেশৰ ৰাজগৃহৰ বেণুবন মন্দিৰত বাস কৰাৰ সময়ত তাৰে ওচৰৰ এখন গাঁৱত মহাশাল নামৰ এজন বৰ ধাৰ্মিক সদাগৰে বাস কৰিছিল। স্বামী-স্ত্ৰী দুয়ো বুদ্ধভক্ত আছিল। তেওঁলোকৰ ‘শিগালক’ নামৰ এজন পুত্ৰ সন্তান আছিল। একমাত্ৰ সন্তান শিগালক বৰ উদ্ধত স্বভাৱৰ আছিল। তেওঁলোকৰ অশেষ চেষ্টাৰ ফলতো তাক কোনোদিনে বুদ্ধৰ ওচৰলৈ নিব নোৱাৰিলে। সেই বাবে তেওঁলোকৰ মনত দুখ। কালক্ৰমত তেওঁলোক বুঢ়া-বুঢ়ী হৈ আহিল। এদিন বুঢ়ীৰ মৃত্যু হ’ল। ইফালে বুঢ়াও মৃত্যু-শয্যাত। কোনদিনা তেওঁ নাম লয় কব নোৱাৰি। গতিকে এদিন বুঢ়াই শিগালকক মাতি কলে—
“বোপা ! মোৰ আক বেছি দিন নাই। সম্পত্তিবোৰ ভালদৰে ভগাই-মেলি খাবা। মই এটা কথা তোমাক কৈ যাওঁ, সদায় পুৰাতো এবুকু পানীত নামি তিতা কাপোৰেৰে ছটা দিশক নমস্কাৰ কৰিবা।”

বুঢ়াই ভাবিছিল, যদি বুদ্ধই বা তেওঁৰ শিষ্যসকলে শিগালকক এই অৱস্থাত দেখে, তেন্তে নিশ্চয় সৎ উপদেশ দিব। তাৰ পিছত এদিন বুঢ়াৰো মৃত্যু হ’ল। তেতিয়াহে শিগালকৰ মনলৈ চেতনা আহিল। পিতৃ-মাতৃৰ বিয়োগত শিগালক একেবাৰে অকলশৰীয়া হৈ পৰিল। কান্দিকাটি, দুখে-বেজাৰে থাকোঁতে থাকোঁতে এদিন বাপেকে কোৱা কথাবোৰলৈ তেওঁৰ মনত পৰিল। সেই দিনাৰ পৰা তেওঁৰ পিতৃ-উপদেশেই একমাত্ৰ সঙ্গী হ’ল আৰু তাকে সদায় পালন কৰি যাবলৈ ধৰিলে।

পুহ মাহৰ দিন। এদিন ভগৱান বুদ্ধই ৰাতিপুৱাতে ফুৰিবলৈ বুলি ওলাই গৈছিল। সেই ব্ৰহ্মপুৰাতো, তাতে আকৌ পুহমাহৰ হাঁড়

কঁপোৱা জাবত এবুকু পানীত নামি তিতা কাপোৰেৰে চাৰিও ফালে নমস্কাৰ কৰি থকা এজন ল’ৰাক দেখি বুদ্ধ ওচৰ চাপি গ’ল। ওচৰলৈ গৈ সুধিলে—“হেবা বোপা! এইদৰে তুমি কি কৰিছা?”

শিগালকে মূৰ তুলি বুদ্ধৰ ফালে চাই কলে—“প্ৰভু! মই মোৰ পিতৃবাক্য পালন কৰিছোঁ।”

“তোমাৰ পিতৃৰ কি বাক্য বাছা?”—বুদ্ধই সুধিলে।

তেতিয়া শিগালকে কলে—“দেউতাই মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্ত্তত মোক নিতৌ পুৰাতো এবুকু পানীত নামি তিতা কাপোৰেৰে ছটা দিশ নমস্কাৰ কৰিবলৈ উপদেশ দিছিল। তাকেই মই পালন কৰিছোঁ।”

“সেই ছটা দিশনো কি কি? তাক তুমি জানা নে?” পুনৰ বুদ্ধই সুধিলে।

“নাজানো প্ৰভু! অনুগ্ৰহ কৰি এই ছটা দিশৰ অৰ্থ ভাঙি কওক।” এই বুলি শিগালকে বুদ্ধক প্ৰাৰ্থনা কৰি কলে।

তেতিয়া বুদ্ধই শিগালকক এজোপা গছৰ তললৈ মাতি নি তাত বহুৱালৈগৈ। আৰু কবলৈ ধৰিলে—“মই কৈ গৈছোঁ, তুমি মনোযোগদি শুনা। পানী-পবিত্ৰ-অন্তৰ, তিতা কাপোৰে-শ্ৰদ্ধা, মিতৃ-মাতৃ পূৰ্বদিশ, স্ত্ৰী-পুত্ৰ পশ্চিম দিশ, আত্মীয়স্বজন উত্তৰ দিশ, শিক্ষা-দীক্ষা, গুৰু দক্ষিণ দিশ, ইষ্টদেৱতা, সাধুসঙ্গ উৰ্ব্বদিশ, আৰু দাস-ভৃত্য অধঃদিশ। এই ছটা দিশ, ছটা ছটাকৈ ছটা নিয়ম পালন কৰিব পাৰিলেহে তোমাৰ দেউতাৰ বাক্য যথার্থতে পালন কৰা হব।”

“প্ৰভু! এই কেইটা নিয়মনো কি কি? এই নিয়ম কেইটাও ভাঙিপাতি কওক। মই পালন কৰিবলৈ সাজু আছোঁ।” এই বুলি শিগালকে পুনৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিলে।

তেতিয়া ভগৱান বুদ্ধই সেই নিয়ম কেইটাৰ ভাল-বেয়া ছয়োটাফাল ভাঙিপাতি কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

১। মাদকদ্রব্য সেৱনৰ অৰ্থাৎ বাগীয়াল বস্তু খোৱাৰ ছটা দোষ—
ধনহানি, বিবাদবৃদ্ধি, বোগবৃদ্ধি বা উৎপত্তি, দুৰ্নাম বটন, অপ্ৰিয়-
ভাজন আৰু হিতাহিত জ্ঞানশূন্য। এই ছটা ত্যাগ কৰিবা।

২। অসময়ত ফুৰা ছটা দোষ—নিজে অবক্ষিত, স্ত্ৰী-পুত্ৰ অবক্ষিত,
কাৰ-বনৰ ক্ষতি, সদায় কাৰোবাৰ গালি খোৱাৰ ভয়, মিহা পাপ ঘটাব
কলঙ্ক আৰোপ আৰু চৰিত্ৰ হানি হয়। এই ছটা নিয়ম ত্যাগ কৰিবা।

৩। বাসনাশ্ৰিয়ৰ ছটা দোষ—সদায় ক'ত নৃত্য, গীত, বাণ, নাটক,
বিয়া, সভা হৈছে তাৰ খবৰ বাখি উৎকণ্ঠিত হোৱা, এই ছটা
নিয়মো সমূলি ত্যাগ কৰিব লাগিব।

৪। দূতক্ৰীড়াসক্তৰ ছটা দোষ—(অৰ্থাৎ জুৰাখেলাদি)—
জয়ত অৰ্থাৎ জিকিলে শত্ৰু বাঢ়ে, পৰাজয়ত অৰ্থাৎ হাবিলে মনত
অনুতাপ হয়, ধননাশ হয়, বিয়াবাকত আনে ঘিণায় আৰু হাঁহে,
বিচাৰালয়ত অভিযুক্ত হয়, বন্ধু-ব্যক্তৰ লগত বিচ্ছেদ হয় আৰু লগে
লগে ঘৰ উদং হয়। এই ছটা নিয়ম ত্যাগ কৰিবা।

৫। অসৎ সঙ্গীৰ লগত ফুৰা ছটা দোষ—ধুত, দুশ্চৰিত্ৰ, মদাহী,
জুৰাচোৰ, প্ৰৱঞ্চক আৰু সাহস নথকা সঙ্গীৰ লগ ললে নানা বদনাম
আৰু অপবাদৰ ভাগী হব লগা হয়। এই ছটা নিয়ম একেবাৰে ত্যাগ
কৰিবা।

৬। এলাহৰ ছটা দোষ :—আজি বেছি জাৰ, আজি বেছি জহ,
এতিয়া পুৱাই আছে, এতিয়া ভৰহুপৰীয়া, আজি বৰষুণ দিছে আৰু
এতিয়া বাতি হৈ আছে বুলি নিজৰ কৰ্তব্য এলাহত নকৰিলে কষ্ট
পোৱাৰ উপৰিও সকলো হেৰুৱাব লগা হয়। যদি এই নিয়মবোৰ
এবিব নোৱাৰা তেন্তে পিছত অনুতাপ কৰিব লগা হব। এইবোৰ
নিয়ম সম্পূৰ্ণ ত্যাগ কৰিবা।”

অৱশেষত ভগৱান বুদ্ধই শিগালকক ক'লে—“যদি তুমি দেউতাৰ
বাক্য আখৰে আখৰে পালন কৰিব খুজিছা, তেনেহলে মই ব্যাখ্যা
কৰা এই ছটা নিয়ম ছটা ছটাকৈ পালন কৰি গৈ থাকিবা আৰু দেখিবা

যে সকলো কথাই বৰ অৰ্থপূৰ্ণ। তেতিয়াহে তোমাৰ দেউতাৰ
আত্মাই শান্তি পাব আৰু পিতৃবাক্য পালন কৰা হব।”

শিগালকে প্ৰণাম কৰি বুদ্ধক ক'লে—“প্ৰভু! মই আজিৰ পৰা
যথার্থভাবে পিতৃবাক্য পালন কৰিম আৰু আপোনাৰ উপদেশমতে
গোটাই জীৱন চলিম।”

সেই দিনাৰপৰা শিগালকে সকলো নিয়ম আখৰে আখৰে পালন
কৰি যাবলৈ ধৰিলে আৰু অৱশেষত এজন ধাৰ্মিক নামজলা পুৰুষ হৈ
পৰিল।

দীৰ্ঘায়ুকুমাৰ

পূৰ্ণ কালত কাশী আৰু কোশল নামৰ দুখন ৰাজ্য আছিল। কাশী ৰাজ্যৰ ৰজা আছিল ব্ৰহ্মদত্ত। তেওঁ ধনবল, জনবল আৰু সৈন্যবলত ইমানেই প্ৰবল আছিল যে চুবুৰীয়া ৰাজ্যৰ ৰজাসকলৰ কাৰণে ই ঈৰ্ষা আৰু ভয়ৰ কাৰণ হৈ পৰিছিল।

কোশল ৰাজ্যৰ ৰজা দীৰ্ঘিতি আছিল এজন অতি শান্তিপ্ৰিয় ৰজা। কাশীৰাজ ব্ৰহ্মদত্তই কোশল ৰাজ্যৰ বিৰুদ্ধে এদিন হঠাতে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিলে। কাশীৰ চতুৰঙ্গ সৈন্যবাহিনীয়ে কোশল ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলে। কোশলৰাজ দীৰ্ঘিতিয়ে বাৰ্তা পঠালে যে তেওঁ যুদ্ধ নকৰে আৰু লগতে অনুৰোধ কৰিলে, কোশল জয় কৰাৰ নামত যেন কোনো জীৱৰে প্ৰাণনাশ নহয়।

কোশলৰাজে ৰাজধানীৰপৰা মাদৈক লগত লৈ ছদ্মবেশেৰে পলাই গ'ল। তেওঁলোকে সীমাত থকা প্ৰদেশৰ এজন মলা-চক সজা কুমাৰৰ ঘৰত আশ্ৰয় ললেগৈ। আনফালে কাশীৰাজ ব্ৰহ্মদত্তই হেলাবঙে কোশলৰাজ্য অধিকাৰ কৰি ললে।

সেই সময়ত দীৰ্ঘিতি ৰজাৰ মাদৈ গৰ্ভৱতী আছিল। এদিন তেওঁৰ মন গ'ল সূৰ্যোদয়ৰ সময়ত যুদ্ধমাজেৰে সুসজ্জিত চতুৰঙ্গ সৈন্যৰ কুচ্কাৰাজ চাবলৈ আৰু মঙ্গল-পুখুৰীত তৰোৱাল ধোৱা পানী খাবলৈ। তেওঁৰ মনৰ হাবিলাষৰ কথা জানি ৰজা বিমোহিত পৰিল। কাশীৰাজ্যৰ ৰাজপুৰোহিতজন এসময়ত দীৰ্ঘিতি ৰজাৰ নলে-গলে লগা বন্ধু আছিল। অৱশেষত ৰজাই বহুতো ভাবিচিন্তি সেই পুৰোহিতজনৰ সহায় লবলৈ স্থিৰ কৰিলে। ছদ্মবেশেৰে তেওঁ এদিন সেই বন্ধু পুৰোহিতক লগ ধৰিলেগৈ আৰু তেওঁৰ ইচ্ছাৰ কথা কলে। পুৰোহিতে মাদৈৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ হব বুলি ৰজাক আশ্বাস দিলে।

কাশীৰাজৰ গ্ৰহদোষ হৈছে বুলি কৈ পুৰোহিতে তেওঁৰ হতুৱাই চতুৰঙ্গ সৈন্যক কুচ্কাৰাজ কৰিবলৈ আদেশ দিয়ালে। দীৰ্ঘিতি ৰজালৈ পুৰোহিতে গুপতে এই বতৰা পঠালে। কথামতে যথাসময়ত সৈন্যবাহিনীৰ সমাবেশ ঘটোৱা হ'ল। দীৰ্ঘিতি ৰজাৰ মাদৈয়ে হেঁপাহ পলুৱাই কুচ্কাৰাজ চাই ললৈ আৰু সৈন্যবাহিনীয়ে তৰোৱাল ধোৱা পুখুৰীৰ পানী খালে।

তাৰ কেইবদিনমানৰ পিছত মাদৈৰ এটি পুত্ৰ-সন্তান জন্ম হ'ল। ল'ৰাটোৰ নাম ৰখা হ'ল দীৰ্ঘায়ু। দীৰ্ঘায়ুকুমাৰ ডাঙৰদীঘল হৈ অহাৰ লগে লগে তেওঁক দেশৰ এজন গুৰুৰ ঘৰত ৰখা হ'ল। অলপ দিনৰ ভিতৰতে দীৰ্ঘায়ুকুমাৰ সকলো বিদ্যাত পাৰ্গত হৈ উঠিল। তেওঁলোকৰ গোপনীয়তাৰ সবিশেষ কথা দীৰ্ঘায়ুকুমাৰক দেউতাকে জানিবলৈ দিছিল।

ইয়াৰ ভিতৰত কাশীৰাজ ব্ৰহ্মদত্তই দীৰ্ঘিতি ৰজাই আত্মগোপন কৰি থকাৰ কথা জানিব পাৰিছিল। তেওঁ বিপদৰ আশঙ্কা কৰি দীৰ্ঘিতি ৰজাক বন্দী কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। তেওঁ দেশত ঢোল পিটি ঘোষণা কৰি দিলে যে যি দীৰ্ঘিতি ৰজাক ধৰি দিব পাৰিব নাইবা তেওঁৰ সন্তান দিব সেইজনক পুৰস্কৃত কৰা হব।

দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে দীৰ্ঘিতি ৰজাৰ পূৰ্ণ ৰাজ-নাপিতজনে তেওঁৰ এই আত্মগোপন কৰি থকাৰ কথা গম পাই আছিল। ধনৰ লোভত সেই নাপিতজনে দীৰ্ঘিতি ৰজাৰ লুকাই থকাৰ সকলো কথা ব্ৰহ্মদত্ত ৰজাক জনাই দিলে। সেইমতে কোশলৰ ৰজা-ৰাণীক বন্দী কৰি নিয়া হ'ল। কাশীৰাজৰ আদেশমতে তেওঁলোকক মূৰৰ চুলি খুৰাই, নানা বকমৰ অত্যাচাৰ কৰি নগৰৰ আলিয়ে আলিয়ে ঘূৰাই ফুৰাবলৈ কাশীৰাজে আদেশজাৰী কৰিলে আৰু নগৰৰ দক্ষিণ ফাললৈ নি ৰজা ৰাণীক কাটি পেলাব লাগে বুলি চাওদাঙক আদেশ দিলে।

ঠিক সেই সময়তে দীৰ্ঘায়ুকুমাৰে বহু দিনৰ মূৰত গুৰুগৃহৰ পৰা মাক-বাপেকৰ ওচৰলৈ আহিছিল। ঘৰলৈ আহি কাকো

নেদেখি ওচৰৰ মানুহক সুধি তেওঁ সকলো কথা জানিব পাৰিলে। তেওঁ ততালিকে কাশী অভিমুখে যাত্ৰা কৰিলে। তেওঁ কাশী নগৰ পাই এক বিৰাট জনসমাবেশ দেখা পাই ওচৰ চাপি গৈ দেখিলে যে তেওঁৰেই পিতৃ-মাতৃক ধৰি-বান্ধি ব্রহ্মদত্ত বজাৰ চাওদাঙে নানা বকমৰ অত্যাচাৰ কৰিছে। দীৰ্ঘায়ুকুমাৰে মাক-বাপেকৰ এনে দুৰ্দশা দেখি হুতত বব নোৱাৰা হৈ পৰিল। ইফালে বজাৰ মানুহে যদি তেওঁৰ চিনি পায়, তেওঁৰো একে দশাই হব। এইদৰে ভাবিচিন্তি অৱশেষত তেওঁ দেউতাকক দেখা দিয়াৰ উদ্দেশ্যে মানুহৰ মাজে মাজে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। দীৰ্ঘায়ুক বাপেকে চিনিব পাৰি উদামভাবে কৈ উঠিল—“বোপাই দীৰ্ঘায়ু! যি কোনো কাম দীৰ্ঘদিন চিন্তা কৰি হে কৰিবা। শত্ৰুতাৰ দ্বাৰা শত্ৰুতাক কেতিয়াও জয় কৰিব নোৱাৰি। অশত্ৰুতাৰ দ্বাৰাহে শত্ৰুতাক জয় কৰিব পাৰি।” এই কথাৰ অৰ্থ দীৰ্ঘায়ুকুমাৰৰ বাহিৰে কোনেও বুজিব নোৱাৰিলে। বহুতে ভাবিলে, বজাই এইবোৰ ভ্ৰম বকিছে।

বজাৰ আদেশমতে কোশলৰ বজা-বাণীক লৈ যোৱা হ'ল নগৰৰ দক্ষিণদুৱাৰলৈ। বন্দী বজা-বাণীক ছোৱা ছোৱাকৈ কাটি পেলাই দি চাওদাংবোৰ গুচি গ'ল। দীৰ্ঘায়ুৱে মাক-বাপেকৰ খণ্ড খণ্ডকৈ পৰি থকা শ দুটা আনি চিতাত তুলি দিলে। চিতাৰ কামতে বহি তেওঁ ছকছককৈ ঘিমান পাৰে কান্দিলে। তাৰ পিছত মাক-বাপেকক শেষ বাৰৰ কাৰণে শ্ৰদ্ধা জনাই তেওঁ পূজা-তৰ্পণ কৰিলে।

অলপ দিন অনাইবনাই ফুৰি দীৰ্ঘায়ুকুমাৰে কাশীৰজাৰ হাতীৰখীয়া বিলাকৰ লগত থাকিবলৈ ল'লে। সকলো কামতে পৰিপাটি ৰূপহ ৰাজকুমাৰক কোনেও চিনি নাপালে। দীৰ্ঘায়ুকুমাৰে খুব পুৱাতে উঠি সুললিত সুবত বাঁহী বজায়। দীৰ্ঘায়ুৰ সেই বাঁহীৰ সুব বহাৰ কাণতো পৰিলগৈ। বজাই নিতৌ শুনে। এদিন এই বাঁহী বজোৱা ল'ৰাজনক বজাই মতাই নিলে। তেওঁ দীৰ্ঘায়ুক দেখিয়েই মুগ্ধ হ'ল। সেই দিনাৰ পৰা দীৰ্ঘায়ুকুমাৰ বজাৰ বাঁহীবাদক হিচাপে নিযুক্ত হ'ল।

দিন বাগৰিবলৈ ধৰিলে। সকলো কামতে পৰিপাটি, পাবদৰ্শী কুমাৰ দিনক দিনে বজাৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হবলৈ ধৰিলে। অৱশেষত বজাই তেওঁক নিজৰ গা-বখীয়া হিচাপে নিযুক্তি দিলে।

আগৰ দিনত বজাবিলাক মৃগয়ালৈ গৈছিল। কাশীৰাজ ব্ৰহ্মদত্তৰো এদিন মৃগয়ালৈ যাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে। মৃগয়ালৈ যোৱাৰ সকলো যা-যোগাৰ কৰাৰ দায়িত্ব দীৰ্ঘায়ুকুমাৰক দিয়া হ'ল। যথা সময়ত তেওঁলোকৰ মৃগয়া-যাত্ৰা আৰম্ভ হ'ল। চুবুৰী কুমাৰে এফালে সৈন্ত-চালনা কৰি, আনফালে বজাক লৈ গ'ল। হাবিৰ মাজত এটা পত্ৰৰ পাছে পাছে খেদি তেওঁলোক অটব্য হাবিৰ মাজত সোমাই পৰিলগৈ। বজা ভাগৰি পৰিল। অলপ জিৰণি লবলৈ ইচ্ছা কৰি তেওঁ দীৰ্ঘায়ুক বথ বখাবলৈ আদেশ দিলে। কুমাৰৰ কোলাত মূৰ থৈ বজা ভাগবত শুই পৰিল। দীৰ্ঘায়ুৱে এই সুযোগতে তেওঁৰ পিতৃ-মাতৃ হত্যাৰ পোতক তোলাৰ কথা চিন্তা কৰিলে। খাপৰ পৰা তেওঁ তৰোৱাল উলিয়াই লওঁতে দেউতাকৰ শেষ উপদেশ কেইটালৈ মনত পৰিল—“সকলো কাম দীৰ্ঘদিন ভাবি-চিন্তি কৰিবা। শত্ৰুতাক কেতিয়াও শত্ৰুতাবে জয় কৰিব নোৱাৰি। অশত্ৰুতাৰ দ্বাৰাহে শত্ৰুতাক জয় কৰিব পাৰি।”

ইফালে বজাই সপোন দেখিছে—দীৰ্ঘায়ু বজাৰ পুত্ৰই মাক-বাপেক হত্যাৰ প্ৰতিশোধ লবলৈ তেওঁক যেন খেদি ফুৰিছে। বজাই ভয়ত সাৰ পাই বহিল। দীৰ্ঘায়ুৱে কিয় তেনেকৈ ভয় খাইছে বুলি সোধাত বজাই তেওঁৰ আগত সপোনৰ কথা কলে। দীৰ্ঘায়ুকুমাৰে ততালিকে বজাৰ ডিঙিত ধৰি চিঞৰি উঠিল—“ময়েই সেই দীৰ্ঘায়ুকুমাৰ। মই দীৰ্ঘায়ু বজাৰ পুত্ৰ। মই এতিয়া মোৰ পিতৃ-মাতৃৰ হত্যাৰ প্ৰতিশোধ লম।”

তেতিয়া বজাই ভয়ত দীৰ্ঘায়ুৰ পৰা প্ৰাণভিক্ষা বিচাৰিলে।

দীৰ্ঘায়ুকুমাৰে কলে—“মহাৰাজ! আপুনি কাশী-কোশলাধীশ্বৰ। মই আপোনাক হত্যা কৰিলেও ৰক্ষা নেপাম। সেই কাৰণে মোকো

প্ৰাণ-ভিক্ষা দিব লাগে। মই আপোনাক হত্যা কৰিলোঁহেতেন, কিন্তু দেউতাৰ শেষ উপদেশটোৰ কাৰণেই নকৰিলোঁ।”

বজাই সুধিলে, দেউতাকৰ উপদেশটোনো কি আছিল? কুমাৰে পূৰ্বৰ সকলো কথা বৰ্ণাই দেউতাকে কৈ যোৱা সেই উপদেশফাঁকি উল্লেখ কৰিলে। “সকলো কাম দীৰ্ঘদিন চিন্তি কৰিবা। শত্ৰুতাক কেতিয়াও শত্ৰু তাৰে জয় কৰিব নোৱাৰি। অশত্ৰুতাৰ দ্বাৰাহে শত্ৰুতাক জয় কৰিব পাৰি।”

দীৰ্ঘায়ুৰ এনে পিতৃভক্তিত কাশীৰাজ ব্ৰহ্মদত্তই বৰ সন্তোষ লভিলে। তাৰ পিছত দুয়ো দুয়োকে প্ৰাণ ভিক্ষা দিলে।

নগৰলৈ উলটি আহি পিছ দিনা বজাই ৰাজসভা আহ্বান কৰিলে। তেওঁ পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ মনোভাব বুজিবৰ অভিপ্ৰায়েৰে সুধিলে— “আপোনালোকে যদি দীৰ্ঘিতি ৰজাৰ পুতেকক পায় তেন্তে কি কৰিব?”

ৰাজসভাত থকা সকলোৱেই কৈ উঠিল—“তাক পালে আমি শূলত দিম। তাৰ গাৰ মঙহ কাটি হেঙালকুকুৰক খুৱাম ইত্যাদি ইত্যাদি।”

বজাই তেতিয়া ওচৰত বহি থকা দীৰ্ঘায়ুকুমাৰক দেখুৱাই ঘোষণা কৰিলে—“এইজনেই কোশল ৰজাৰ পুত্ৰ দীৰ্ঘায়ুকুমাৰ। তেওঁক মই প্ৰাণদান দিছোঁ আৰু তেওঁ মোক প্ৰাণভিক্ষা দিছে। আজিৰ পৰা কোনেও তেওঁৰ একো অনিষ্ট কৰিব নোৱাৰিব। তেওঁক তেওঁৰ পিতৃৰাজ্য ঘূৰাই দিয়া হৈছে। মোৰ ৰাজকন্ঠাক তেওঁলৈ বিয়া দিয়া হ'ব। বিয়াৰ যৌতুক হিচাপে মোৰ ৰাজ্যৰ চাৰিভাগৰ এভাগ তেওঁক দিয়া হ'ব।”

দীৰ্ঘায়ুৰ দূৰদৰ্শিতাৰ কাৰণেই নিবস্ত্ৰ হৈও তেওঁ পিতৃৰাজ্য ঘূৰাই পোৱাৰ উপৰিও আন ৰাজ্যৰো এক চতুৰ্থাংশ লাভ কৰিলে।

সেই কাৰণেহে কয়—“শত্ৰুতাৰ দ্বাৰা শত্ৰুতাক কেতিয়াও জয় কৰিব নোৱাৰি। মৈত্ৰীৰ দ্বাৰাহে শত্ৰুকো জয় কৰিব পাৰি।” এইটোৱেই চিৰমত্য ধৰ্ম।

অঙ্গুলিমাল

আগৰ দিনত ভাৰতবৰ্ষৰ নাম জম্বুদ্বীপ আছিল। জম্বু মানে জামু, দ্বীপ মানে ঠাই। জম্বুদ্বীপত যোলখন স্বাধীন ৰাজ্য আছিল। এই যোলখনৰ ভিতৰৰ কোশল ৰাজ্যও এখন।

প্ৰায় আঠেহেজাৰ বছৰ আগৰ কথা। কোশল ৰাজ্য কোশল ৰজাই শাসন কৰিছিল। তেওঁৰ এজন পুৰোহিত ব্ৰাহ্মণ-মন্ত্ৰী আছিল। তেওঁক ধৰ্ম-অনুশাসক বোলা হৈছিল। তেওঁৰ এটি পুত্ৰ সন্তান জন্ম হ'ল। কোঁৱৰৰ জন্মৰ দিনা ৰাজকাৰেঙত থকা ঢাল-তৰোৱালবোৰ বিজুলীৰ দৰে চিক্‌মিকাই জ্বলি উঠিছিল। তাকে দেখি ৰজাই বৰ ভয় খালে। দেশৰ কিবা অঘটন ঘটাব সন্দেহ কৰি পুৱাতে তেওঁ পুৰোহিত-মন্ত্ৰীক কাৰেঙলৈ মতাই আনিলে। পুৰোহিতে কথাটো শুনি কলে—“মহাৰাজ! ভয় নেখাব। মোৰ এক পুত্ৰ জন্ম হৈছে, সি মহাদম্ভ হ'ব। সেই কাৰণে ঢাল-তৰোৱালবোৰ জিলিকি উঠিছিল।”

ৰজাই সুধিলে—“দলবদ্ধ দম্ভ হ'ব নে অকলশৰীয়া?”

পুৰোহিতে কলে—“মহাৰাজ! অকলশৰীয়া।”

তেতিয়া ৰজাই পৰামৰ্শ দিলে—“তেন্তে তাক একো নকৰি সুশিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। মই তাৰ নাম ‘অহিংসক’ দিছোঁ।”

অহিংসক লহপহকৈ বাঢ়ি ডাঙৰ-দীঘল হ'ল। সি অতি সুন্দৰ, অসাধাৰণ শক্তি আৰু তীক্ষ্ণ বুদ্ধিপৰায়ণ হৈ উঠিল। যোলবছৰ বয়সত ঘৰুৱা বিদ্যা শেষ কৰি সি তক্ষশিলাত অধ্যয়ন কৰিবৰ কাৰণে গ'ল। তক্ষশিলা বিদ্যালয়ত সকলো ধৰণৰ বিদ্যা শিক্ষা দিয়া হৈছিল।

অহিংসকে শিক্ষা লোৱা গুৰুজনৰ ঘৰত পাঁচশ শিষ্য আছিল। কোনো এজন শিষ্যও পঢ়া-শুনা, খেল-ধেমালি, কাম-বনত অহিংসকৰ

সমান পাৰ্গত হ'ব নোৱাৰিছিল। অহিংসক গুৰু আৰু গুৰুপত্নীৰ বৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হৈছিল। সেই কাৰণে অহিংসকক আনবিলাক শিশুই ঈৰ্ষাৰ চকুৰে চাইছিল। কিন্তু কোনেও একো কৰিব নোৱাৰিছিল। এদিন সকলোৱে আলোচনা কৰি অহিংসকৰ লগত গুৰুপত্নীৰ অপযশ বটনা কৰিবলৈ ষড়যন্ত্ৰ কৰিলে। এই কথা গুৰুক দুই চাৰিজনৰ সময়ে সময়ে গৈ কবলৈ ধৰিলে। ঘাঁহি থাকিলে শিলো ক্ষয় যায়। প্ৰথমতে লগনৌয়া কথাত গুৰুৱে কাণসাৰ নিদিছিল। পিছলৈ অহিংসকৰ প্ৰতি তেওঁৰ সন্দেহ জন্মিবলৈ ধৰিলে। গুৰু চিন্তিত হৈ পৰিল। তেওঁ অহিংসকক কোনোদিনে নিজ চকুৰে বেয়া কাম কৰা দেখিবলৈ পোৱা নাছিল। তথাপি সিমানবিলাক শিশুই তেওঁৰ এনে গৰ্হিত কথা মিছাকৈ নকয়। তেওঁ নিজে একো নকৰি আনবদ্বাৰা অহিংসকক শিক্ষা দিবলৈ এটা উপায় চিন্তা কৰিলে।

এদিন তাক মাতি আনি কলে—“বোপা! তোমাৰ বিদ্যাশিক্ষা শেষ হৈছে। এতিয়া তুমি গুৰু-দক্ষিণা দি বিদায় লোৱা।”

অহিংসকে গুৰু-দক্ষিণা দিবলৈ মান্তি হোৱাত গুৰুৱে ক'লে—“এহেজাৰ মানুহৰ বুঢ়া আঙুলি মোক দিব লাগিব। তাৰ পিছতহে তুমি বিদায় লব পাৰিবা।”

এই আদেশ শুনি অহিংসকে উচপ খাই ক'লে—“গুৰুদেৱ! নবহত্যা মহাপাপ।”

গুৰুৱে গহীনাই ক'লে—“মোক গুৰু-দক্ষিণা দিবই লাগিব। মোৰ কথাৰ অলপো লবচৰ নহয়।”

অহিংসকে নিকপায় হৈ হাতত এখন দা আৰু ধেনু লৈ এখন অটব্য হাবিত প্ৰবেশ কৰিলেগৈ। সেই হাবিৰ মাজেদি যোৱা এটা আলিবাট আছিল। সেই আলিয়েদি অসংখ্য মানুহে অহা-যোৱা কৰিছিল। অহিংসকে সেই বাটেদি যোৱা মানুহ মাৰি আঙুলি কাটি লবলৈ ধৰিলে। তেওঁ আঙুলিবোৰ গছত আঁৰি থৈছিল। কিন্তু সেইবোৰ কাউৰী-চিলনীয়ে খোৱাত নিজৰ ডিঙিত মালাৰ দৰে

পিন্ধি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। সেই কাৰণে তেতিয়াৰপৰা তেওঁৰ নাম হ'ল ‘অঙ্গুলিমাল’।

কথাটো চাৰিওফালে প্ৰচাৰ হৈ পৰিল। ফলত সেই বাটেদি কোনো মানুহ নহা হ'ল। তাকে দেখি তেওঁ গাঁৱত সোমাই গাঁৱৰ মানুহ কাটিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছত নগৰতো সোমালগৈ। এই কথা কোশল ৰজাৰ কাণত পৰিল। তেওঁ অঙ্গুলিমালক ধৰিবলৈ নগৰত সৈন্তৰ সমাবেশ ঘটালে।

বুদ্ধদেৱে পুৱাতে উঠি সেই দিনা কাক উদ্ধাৰ কৰিব ধ্যান কৰি চালে। তেওঁ অঙ্গুলিমালক উদ্ধাৰ কৰাৰ কথা চিন্তা কৰিলে। ইফালে অঙ্গুলিমালক ধৰিবলৈ ৰজাই সৈন্ত পঠোৱাৰ কথা মাক মৈত্ৰায়নীয়ে গম পাই পুৰোহিত-ব্ৰাহ্মণক ক'লে—“অহিংসকক ধৰিবলৈ ৰজাই সৈন্ত পঠাব। আপুনি তাক বুজাইমেলি লৈ আহকগৈ।” পুৰোহিতে তেওঁৰ কথাত কাণ নিদিলে।

মাকে সহিব নোৱাৰি নিজেই পুতেকক বিচাৰি গ'ল। দুৰৰ পৰা মাকক দেখি অঙ্গুলিমাল দা লৈ সাজু হ'ল। সেই দিনা আৰু এটা আঙুলি পালেই এহেজাৰ পূৰ হ'ব। কিন্তু বুদ্ধদেৱে দেখিলে অঙ্গুলিমালই মাকক মাৰিলে সি আৰু উদ্ধাৰ হ'ব নোৱাৰিব। তাকে জানি তেওঁ অঙ্গুলিমাল আৰু মাকৰ মাজত আৱিৰ্ভাৱ হ'ল। বুদ্ধদেৱক দেখি অঙ্গুলিমালে মাকক এৰি বুদ্ধৰ ফালে চোঁচা ললে; কিন্তু তেওঁ সৰ্বশক্তি প্ৰয়োগ কৰিও বুদ্ধক ধৰিব নোৱাৰি ভাগৰি পৰি ক'লে—“শ্ৰমণ! আপুনি এখন্তেক ৰ'ব।” বুদ্ধই কলে—“মই বৈ আছোঁ। তুমিহে ৰোৱা নাই।”

অঙ্গুলিমালে কলে—“মই সকলো শক্তি দিও আপোনাক লগ ধৰিব পৰা নাই আৰু আপুনি কৈছে বৈ আছোঁ বুলি। শ্ৰমণ হৈ কিয় মিছা কথা কৈছে?”

বুদ্ধই কলে—“তুমি অধীৰ আৰু মই স্থিৰ।”

অঙ্গুলিমালে ইয়াৰ অৰ্থ বুজিব পাৰি বুদ্ধৰ ভৰিত দা আৰু ধেনু থৈ তাক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ প্ৰাৰ্থনা জনালে।

তেতিয়া বুদ্ধই অঙ্গুলিমালক সৰোবৰত গা ধুই আহিবলৈ কলে আৰু তাৰ পিছত শ্রমণৰ দীক্ষা দিলে। বুদ্ধই অঙ্গুলিমালক লগত লৈ বাজকাৰেঙলৈ আহিল। তাত বহুত সৈন্ত আৰু মানুহৰ সমাগম হৈছে। বুদ্ধই কাৰেঙত প্ৰবেশ কৰা দেখি বজাই তেওঁৰ ওচৰত বহিলগৈ।

বজাক বুদ্ধই সুধিলে—“মহাৰাজ! ইয়াত কিবা উৎসৱ হৈছে নেকি?”

বজাই কলে—“নহয় প্ৰভু! অঙ্গুলিমাল নামৰ এজন ডকাইতে দেশত আতঙ্কৰ সৃষ্টি কৰিছে। তাক ধৰিবৰ কাৰণে সৈন্তৰ সমাবেশ ঘটোৱা হৈছে।”

তাকে শুনি বুদ্ধই বজাক প্ৰশ্ন কৰিলে—“মহাৰাজ! যদি অঙ্গুলিমালে আগৰ সেই অসং কাম এৰি শ্রমণ হয়, তেন্তে তেওঁক আপুনি কি কৰিব?”

বজাই তপবাই উত্তৰ দিলে—“প্ৰভু, তেওঁক মই শ্রমণে ব্যৱহাৰ কৰা সকলো বস্তু দিম আৰু থকা-মেলাৰ সুব্যৱস্থা কৰি দি বন্দনা কৰিম।”

বুদ্ধই অঙ্গুলিমালক দেখুৱাই কলে—“এইজনেই অঙ্গুলিমাল।”

বজাই অঙ্গুলিমালক দেখাৰ লগে লগে কঁপিবলৈ ধৰিলে আৰু ইফালে সিফালে চাবলৈ ধৰিলে।

তাকে দেখি বুদ্ধই ক’লে—“ভয় খোৱাৰ কোনো কাৰণ নাই। মহাৰাজ! অঙ্গুলিমালে কেতিয়াও হিংসাৰ কাম পুনৰ কৰিব নোৱাৰে।”

এই কথাত বজাই আশ্বাস পালে।

কথাটো অলপ সময়ৰ ভিতৰতে গোটেই ৰাজ্যত প্ৰচাৰ হৈ পৰিল। মানুহে কথাটো শুনি কোনোৱে অঙ্গুলিমালক গালি পাৰিলে,

কোনোৱে ভয়ত পলাল আৰু কোনোৱে বুদ্ধক প্ৰশংসা কৰি তাৰ পৰা দিহাদিহি গুচি গ’ল।

অঙ্গুলিমালে পূৰ্ণজ্ঞান লাভ কৰি নগৰত ভিক্ষা খুজিবলৈ যাওঁতে মানুহে তেওঁক দেখি ঘৰৰ দুৱাৰ বন্ধ কৰে, পাছ দুৱাৰেদি পলাই যায় আৰু শিলগুটি দলিয়াবলৈ ধৰে। তেওঁ ভিক্ষা নেপাই ঘূৰি আহে। মন্দিৰত আন ভিক্ষু-শ্রমণসকলে তেওঁক খাবলৈ দিয়ে।

এদিন তেওঁ বুদ্ধক আপত্তি কৰি কলে—“প্ৰভু, মই ভিক্ষালৈ নাযাওঁ।”

বুদ্ধই সুধিলে—“কিয়?”

তেতিয়া অঙ্গুলিমালে কলে—“প্ৰভু! মোক মানুহে ভিক্ষা নিদি গালি-শপনিহে দিয়ে।”

বুদ্ধই কলে—“অঙ্গুলিমাল, কাইলৈ তুমি সেই গালিবোৰ কাপোৰত বান্ধি আনিবা।”

পিছদিনা অঙ্গুলিমাল পুনৰ ভিক্ষা মাগিবলৈ গ’ল। সেই দিনা তেওঁ যিমান গালি খালে, সেই সকলোবোৰ কাপোৰত গাঁথি মাৰি বান্ধি যাবলৈ ধৰিলে। ঘূৰি আহি মন্দিৰত বুদ্ধক দেখুৱালেহি। বুদ্ধই কাপোৰৰ গাঁথিবোৰ খুলি একো নেদেখি ক’লে—“অঙ্গুলিমাল, ক’ত? ইয়াতচোন একো নাই।”

অঙ্গুলিমালে বুদ্ধৰ মুখলৈ ভেৰা লাগি চাই ব’ল।

বুদ্ধই অঙ্গুলিমালক বুজাই দি কলে—“চোৱা, তুমি তোমাৰ কৰি অহা কুৰ্মৰ ফল ভোগ কৰিছা। আনে যি কয়, তালৈ তুমি কাণ নিদিবা। তেতিয়া তোমাৰ পাপৰ বোজা কমি যাব আৰু পিছত যিবিলাকে তোমাক নিন্দা কৰিছিল, সেইবিলাকেও মৰম কৰিব। যদি আনে গালি দিয়া ভাৰখন লৈ ফুৰা, তেন্তে তোমাৰ নিজৰ গাটোহে গধুৰ হব।”

বুদ্ধৰ উপদেশ শুনি অঙ্গুলিমাল এজন শান্ত পণ্ডিত হৈ পৰিল আৰু তেওঁ মানুহক ভাল উপদেশ দিবলৈ ধৰিলে। মানুহে তেওঁক অমৃত

সদৃশ উপদেশ শুনি অতিশয় সন্তুষ্ট হ'ল। অলপ দিনতে অশ্লীলমাল সকলোৰে স্নেহৰ পাত্ৰ হৈ পৰিল।

মানুহৰ সুযশ-কুযশ সুকৰ্ম-কুকৰ্ম আদিৰ পৰাই হয়। এই ছয়োটা মানুহৰ মৰণৰ পিছতো বৈ যায়। সেয়েহে মৰিও অমৰ হ'বৰ কাৰণে সুকৰ্ম কৰি সুযশ ৰাখি যোৱাই প্ৰকৃত মানুহৰ কাম।

পৰিশিষ্ট

ব্ৰহ্মদত্ত : ৫৫০টা জাতকৰ ভিতৰত ৩৭২টা জাতকত 'ব্ৰহ্মদত্ত' বজাৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। ব্ৰহ্মদত্ত ব্যক্তিবিশেষৰ নাম নহয়। বাৰাণসীৰ সিংহাসনত বহা ৰজা একোজনৰ নামেই 'ব্ৰহ্মদত্ত'।

বোধিসত্ত্ব : 'বোধি' অৰ্থ জ্ঞান। 'সত্ত্ব' অৰ্থ প্ৰাণী। বুদ্ধ হোৱাৰ আশা কৰি, যি নানা যোণিত বহুত জন্ম গ্ৰহণ কৰে আৰু সেই সেই জন্মত বুদ্ধ হোৱাৰ গুণবিলাক পূৰ্ণ কৰা সম্ভব নাম বোধিসত্ত্ব।

জাতক : 'জাত' অৰ্থ জন্ম। বুদ্ধৰ আগৰ জন্মকাহিনীবোৰক 'জাতক' বুলি কোৱা হয়। জাতকৰ তিনিটা ভাগ আছে। প্ৰথম ভাগটোও বৰ্তমান কথা, দ্বিতীয় ভাগটো প্ৰকৃত জাতক, তাক অতীত বোলা হয়। বৰ্তমান আৰু অতীতৰ নায়ক-নায়িকাৰ সম্বন্ধটো পৰিচয় কৰাই দিয়া তৃতীয় ভাগটোক সমবধান বা সমাধান বুলি কোৱা হয়। জাতক সংখ্যাত ৫৫০ টা আছে। কিন্তু ইয়াৰ কিছুমানৰ মাত্ৰ নামটোহে পোৱা যায়।

পুৰণি কাল বা আগৰ দিন : বুদ্ধৰ জন্মৰ আগৰ কাল বুলি ভাবিব লাগিব।

বেণুবন : বিহাৰ ৰাজ্যৰ ৰাজগৃহত থকা 'বেণু' অৰ্থাৎ বাঁহৰ উদ্ভান। বিষ্ণুসাঁহ ৰজাই এই বেণুৰ মন্দিৰ বা বিহাৰ (বিহাৰ—পালি পাত্যত বিহাৰ অৰ্থ মন্দিৰ) সজাই দি বুদ্ধ আৰু ভিক্ষুসংঘক দান কৰিছিল।

ঋদ্ধি : ঐশ্বৰিক শক্তি। যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পৰা ক্ষমতা।

ঋদ্ধি অসৎ কামত ব্যৱহাৰ কৰিলে নষ্ট হয়।

শ্রমণ : ভিক্ষু, দীক্ষা লবলৈ শিক্ষা কৰি থকা শিক্ষার্থী। ভিক্ষুৱে
দাড়ি-চুলি খুৰাই, গেকুৱা কাপোৰ পিন্ধি, ব্রহ্মচৰ্য্য পালন
কৰে আৰু মন্দিৰত থাকে। তেওঁলোক বৌদ্ধসকলৰ গুৰু।
দিনৰ বাৰ বজাৰ পিছত আহাৰ গ্ৰহণ নকৰে। সাধাৰণতে
১০/১২ বছৰ বয়সৰ পৰাই ভিক্ষু হয়।

সমাপ্ত

